

STJØRNA

HEIMBYGDA VÅR

Færing på den blikkstilte Stjørnfjorden

Stjørna heimbygdslag

Årshefte nr. 7 - 2011

Å glemme – Å huske

Å skrive ned noe kan gjøre at du kan **glemme** det – nå er det gjort, nå kan jeg finne det igjen. Å skrive ned noe gjør at det blir **husket** for alltid. Derfor er det skrevne ord så viktig – derfor må alle skrive ned sin historie.

I heimbygdslaget arbeider vi hele tiden med å få skrevet historia til heimbygda vår. Det kan være store og små begivenheter, om personer og steder. Om hverdag og fest.

Vi tar derfor i mot alt materiale fra gamle dager; Dokumenter, egne fortellinger, oppskrifter. Og husk at bilder kan fortelle mer enn mange ord.

Når det er trykt i årsheftene er det bevart for framtida og mange vil få del i opplysninger og minner om tidligere tider..

God jul til alle medlemmer og støttespillere

STJØRNA HEIMBYGDSLAG

Per Husby

Leder og ansvarlig redaktør

per.husby@online.no

Trykt hos Skipnes AS desember 2011

Innhold

Her følger en oversikt med tittel og forfatter/referent

	Flere forfattere/ kilder
<i>De første spor etter folk i Stjørna</i>	Per Husby
<i>Mange fiskere i Stjørna i 1910</i>	Per Husby
<i>Gjessingennykka og Stjørna</i>	Eilert Bjørkvik
<i>Flatbrødbaking</i>	Johan A. N. Selnes
<i>Vesle-Per, huldrejenta og den fattige konen</i>	Johan A. N. Selnes
<i>Fjellørreten vokser fort</i>	Johan A. N. Selnes
<i>Fjellørreten trives og vokser</i>	Johan A. N. Selnes
<i>Mer om fjellørreten</i>	Helmer Karlseng
<i>Til hederstøttet Jørgine og Ludvig</i>	Reidar Hov
<i>Ein einsleg gard i oydemarka</i>	Eilert Bjørkvik
<i>Et mangeltre</i>	
<i>Aktivt ungdomslag</i>	Harald Sommerseth
<i>På feitsildfiske med M/K Fjell i 1951</i>	John Selnes
<i>Mikkel og Gjertine</i>	John Selnes
<i>Gjertine og "Sølvkamma"</i>	Johannes P. Husby
<i>En tragisk tildragelse på Stjørnfjorden</i>	Astrid Marit Bjørkvik
<i>Stjørnværing drept i Lofoten</i>	Per Husby
<i>Torvtaking</i>	Per Husby
<i>Agnelia</i>	Gunnar Husby
<i>Baptister i Stjørna</i>	Aase Hammer
<i>Hamdarbeidskurs i Råkvåg</i>	Lars Bromstad
<i>Trearbeidskurs</i>	Eilert Bjørkvik
<i>Landhandel i Vågen</i>	Torstein Hårsaker
<i>Fly på ville veier på Refsnes</i>	

Takk

Det flotte bildet på forsida er tatt av John Artur Winsjansen. Flere av bildene er av ukjent fotograf. Der fotograf er kjent står navnet under bildet. Ellers er mange av bildene fra utlånte bilder som er skannet.

Vi synes vi har fått til et variert og innholdsrikt årshefte og takker for alle bidrag. Morten Gomo, Leif Ersøybakke og flere har skrevet av i tekstbehandling. Størrelse på årsheftet har økt jevnt til i år 44 sider.

Gamle bilder en kulturskatt

Og i motsetning til andre skatter blir bildene mer verdifulle når de blir tatt godt vare på og når andre kan få se bildene. Vi trenger stort utvalg av bilder til bygdebøkene som er i anmarsj. Å vise bilder på arrangement er alltid populært.

Heimbygdslaget samler gamle bilder. Vi kopierer, og så får eieren beholde bildene. Å samle og ta vare på gjenstander og hus er dyrt og vanskelig. Ta gjerne bilder av gamle gjenstander, maskiner og hus. Bildene forteller historia på en billig og god måte.

Kom til oss med bildene, så kan vi kopiere og ta vare på dem.

Møteserien "Gammeltida"

I 2 år har vi nå hatt gående en møteserie vi har kalt "Gammeltida". Vi har møter 2. onsdag i måneden. Vanligvis 3 – 4 møter i sesongen.

De fleste møtene har vært på biblioteket på Mælan skole. I høst har vi hatt møter om setre i Stjørna, bilder fra Råkvåg, juletradisjoner. Etter jul skal vi ha møte 11/1 om innsamling av gammelt materiale, 15/2 på Selnes - historie og folk og 14/3 dialektkveld.

Årsmøtet blir 11/4 og med fløyting og skogsarbeid etterpå som tema.

Medlemstallet øker

Vi har nå 212 medlemmer. En økning på 28 fra samme tid i fjor. Det er vi veldig glad for. Det gir inspirasjon til å stå på videre.

Vi ønsker både nye og gamle medlemmer velkommen til våre arrangement og aktiviteter. Vi trenger hjelp til mange ting. Har du tid og interesse så ta gjerne kontakt.

De første spor etter folk i Stjørna

Vi finner spor etter mennesker i Stjørna nesten 10 000 år tilbake. Da var Fosen blitt isfritt og folk hadde begynt å ta landet i bruk. Når de første mennesker kom, var ikke kysten slik vi kjenner den i dag. Is i en tykkelse på opptil 3 km hadde trykt landet ned. De første spor etter mennesker finner en derfor ved datidens kystlinje som lå langt høyere enn i dag.

Beskrivelsen av de plasser som er kjent og omtalt her, er fra boken "Fosens historie" utgitt i 2005 av Fosen historielag. I boken har 6 forfattere omtalt de enkelte tidsperioder fram til vår tid.. Omtalen at de eldste boplasser er fra kapitlet som fylkesarkeolog Kristian Pettersen har skrevet. Dessuten er stoffet fra fylkeskommunens hjemmeside med nærmere omtale av funnene i Fevåg og Refsnes. Kristian Pettersen har gjort en stor innsats for å få gjort funnene kjent med avdekking, merking og omtale

Spor fra steinalderen (10000-4000 f.Kr.)

Djupskarsmoen i Fevåg

De eldste sporene etter mennesker i Fevåg er funnet på Djupskarsmoen. Her ligger et stort boplassområde som var i bruk over flere tusen år i løpet av eldre steinalder, i perioden ca. 6500-4500 før Kristi fødsel.

Sporene etter steinaldermenneskene ble oppdaget i 1995, etter at det hadde vært grøftet i området. Boplassene på Djupskarmoen lå noen meter over strandkanten da de var i bruk. Den gang stod havet 30-40 m høyere enn i dag og Fevåghalvøya var ei øy.

Avslag av kvarts, kvartsitt og flint fra Djupskarmoen (foto: Kristian Pettersen © STF)

Kulturminneløypa – Fevågs fortid i landskapet

Kulturminneløypa *Fevågs fortid i landskapet* ble åpnet i 2004, og kom i stand ved samarbeid mellom grunneierne i området, Sør-Trøndelag fylkeskommune, Rissa kommune og Riksantikvaren. Flere enkeltpersoner, lag og skoleelever har også vært viktige bidragsytere. Løypa starter i den gamle tettbebyggelsen ved Fevågsjøen. Her finner du parkeringsplass og et informasjonsskilt om løypa.

Salbubekken

Ved Salbubekken er det gjort flere jordfunn gjennom tidene. Ved nydyrking av marka nedenfor husene i 1907, ble det oppdaget en dobbeltgrav fra vikingtid (800-1030 e.Kr.) hvor en kvinne og en mann var gravlagt sammen.

Utstyret i graven bestod blant annet av et tveegget sverd, en perle og biter av jern og bronse som kan ha tilhørt et skjold og to eller tre ulike spenner. Mye av gravgodset hadde vært utsatt for sterk varme, og dette tyder på at de døde ble kremert. Gravfunnet tyder på at det også lå en gård her i vikingtid.

Det er flere ulike forklaringer på navnet Salbubekken. Lokal tradisjon knytter navnet til ferdsel over til Ørlandet i gammel tid. Fra Ørlandet foregikk ferden med båt, og ved Salbubekken ble det byttet til hest for ferdsel over land.

Salbubekk skal slik være en sammenskriving av sal og bu – salbu – som var den bua hvor hestene var plassert. Navnet kan også være et minne om saltbuer for salting av sild, som ble satt opp i forbindelse med de store sildefiskeriene i Stjørnfjorden på 1600-tallet.

Fiskesøkker funnet i jorda ved Salbubekken (foto: H.M. Johansen © og Rudolf Børø)

Yngre steinalder (4000-1800 f.Kr.)

Refsnes

På Refsnes finner en forunderlig mange spor etter aktiviteter som forteller historiske bruddstykker om menneskers liv og virke fra de første menneskene kom til området i steinalderen til dagens bosetting, bebyggelse og bruk av området. Kort sagt samles mange aspekter omkring livberging over lang tid i et landskap knyttet til sjøen på Refsnes.

På det berglendte neset som stikker ut i Stjørnfjorden ligger de eldste kulturminnene i området i form av tre åpne steinalderboplasser og en klynge med tre tufter etter runde hus fra steinalderen. På samme nes ligger et gravfelt fra jernalderen med 7 lave røyser. En av røysene er rektangulær og meget spesiell med en reist stein i hvert hjørne. En sjeldenhet! I tillegg ligger en rekke nyere tids kulturminner på neset. Blant disse er et gammelt rettersted, tidligere laksevarp, rester i grunnen etter en revefarm, isdam hvor man tidligere tok is til ishuset på gården, steingjerder og ikke minst en bauta over menn fra Stjørna som deltok i Napoleonskrigene 1801-1814. I et område like ved neset ligger et stort jernaldergravfelt med rundt 40 røyser samt et lite med noen få og kanskje litt usikre røyser.

Steinalderhusene

Tuftene på Refsnes

Under registreringene på Refsnes på 1990-tallet påviste vi tre slike tufter etter hus ute på neset. De var anlagt vegg i vegg og har trolig vært i bruk samtidig. Tuftene var runde groper i bakken med en diameter rundt 5 meter og ofte med en voll rundt. De ligger mellom 25 og 30 meter over havet i dag. Da de var i bruk for 5-6000 år siden lå de antakelig like over flomålet. Fra den gang til i dag har altså landet hevet seg mellom 20 og 25 meter.

I 2003 ble det igjen rykket ut til Refsnes. Grunneier Anders Refsnes hadde tidligere ringt inn til oss og mente han hadde funnet flere hustufter av samme type som de første som ble funnet. Han lød så overbevisende i telefonen at det nesten ikke var tvil om det han hadde funnet. Men disse tuftene lå ikke i tilknytning til de første, men på en helt annen kant av gården, 900 m unna de første tre!

Vi dro ut sammen og kikket på stedet. Det var ingen tvil: Her lå det fire sikre og ei noe mer usikker tuft av samme slag som de som tidligere var funnet. De var runde til ovale med en diameter på rundt fem meter.

De tre hustuftene på neset, Refsnes. Tufta lengst vest nærmest. De avdekkede hustuftene vises som tre tydelige skålformede fordypninger i bakken. De er ikke lette å se på bildet, men når en står ved siden av disse på bakken vises de tydelig. Sjøen har gått opp til venstre kant av bildet. Foto: Kristian Pettersen © STFK

Tuftene lå denne gangen mellom 30 og 35 m over havet og de må ha ligget ved ei fin lita vik den gang havet sto rundt 27 m høyere enn nå. Også disse tuftene kan være fra tidlig i yngre steinalder.

Beliggenheten for begge tufteområdene i forhold til der stranda gikk i gammel tid, er slik at alle husene på begge steder kan ha vært brukt samtidig av de samme folkene.

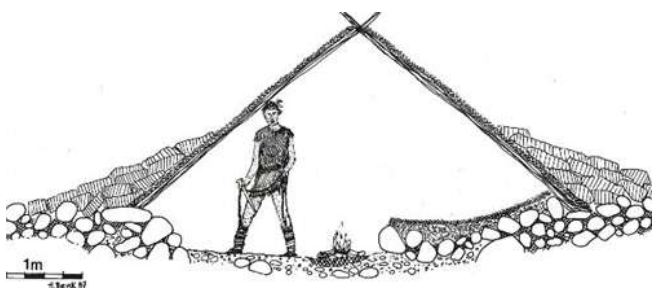
Fordypningen midt i bildet er ei av hustuftene som Anders Refsnes oppdaget. Neimen ikke lett å skjønne at dette er restene av et hus som naturen nærmest har tatt tilbake. Foto: Kristian Pettersen © STFK

Hvordan så husene ut?

Ingen av hustuftene på Refsnes er utgravd arkeologisk, men ut fra konstruksjonsdetaljer og funn fra de først påviste tuftene kan en si litt om hvordan husene kan ha vært innrettet.

Vi forestiller oss en slags gammelignende konstruksjon med et skjelett av stranger som kan ha vært tekket med skinn, never og torv. Slike konstruktive deler er imidlertid ikke påvist på sikkert vis. Steiner i tuftas overflate, tydelig sprukket på grunn av varme, indikerer at en har hatt et ildsted i huset.

Med en grunnflate på 10-15 m² må et slikt hus ha vært både relativt romslig og lett å varme opp. Kanskje har en gravd seg noe ned i bakken for å få til en takhøyde som var slik at en kunne stå oppreist inne.

Steinalderhus. Slik kan vi tenke oss én mulighet for hvordan husene kan ha sett ut innvendig. En enkel takkonstruksjon, kanskje av trestokker og skinn, med torvkledning et stykke oppover taket. På gulvet et ildsted og en liggebenk til høyre.

Tegning: arkeolog Hein © Bjerck

Husene på Refsnes var kanskje en fangststasjon på den tida laksen kom inn fjorden eller ved innsig av silda der større sjøpattedyr fulgte etter og ble verdifulle fangstobjekter? Her kan alt fra noen få fangstmenn til flere kjernefamilier ha holdt til, i perioder hvor det var gode muligheter for å få tak i alt fra mat til skinn og andre råstoffer fra sel og hval.

Dessverre er det alt for mye vi ikke vet, men det er tanker som disse en gjør seg når en står og kikker ned i hullene der husene en gang sto.

Helleren i Kvernhusdalen

Fra boka "Fosens historie"

Under Berguglefjellet ligger en boplass som ble oppdaget i 1911. Under et overheng er det åpning i fjellet som har gitt ly for vind og regn. Her ble det funnet en jevn flate med et kulturlag på 50 – 80 cm bestående av trekullblandetjord med brente bein.

Her ble det foretatt en mindre utgraving i 1911, og det ble funnet en usedvalig mengde bein, dessuten mye matskjell, særlig østers, men også blåskjell, hjerteskjell, albueskjell og strandsnegler. Den store mengden skjell viser at dette må ha vært en viktig del av næringsgrunnlaget.

Spredt mellom dyrebein og skjell ble det funnet en del redskaper av bein som fiskekroker og prener (store nåler) samt en tverrøks av skifer, foruten knusestein og flintavslag.

Blant dyrebeina ble det påvist bein både av okse, sau og geit. Av særlig interesse for øvrig er at det fantes et par bein av geirfuglen (det er en utdødd alkefugl som ikke kunne fly, den ble opptil 70 cm).

Livet utenfor hulen en varm sommerdag

Tegning: Kari Støren Binns

Jernalderen (500 f.Kr.–1050 e.Kr.)

Etter yngre steinalder kommer bronsealderen (1800 – 500 f.kr.). Fra den perioden er det funnet en fin øks i Fevåg. Ellers er det ikke påvist synlige minner som vi kan se i dag. Det betyr ikke at det ikke er spor etter bosetting, de er bare ikke blitt sett og påvist.

Det var helt sikkert sammenhengende bosetting flere steder i Stjørna i bronsealderen og jernalderen. Det synlig minnet som er påvist, finner vi på Finnkarihaugen i Fevåg.

Finnkarihaugen i Fevåg

På Finnkarihaugen står en bautastein fra jernalderen. Et sagn forteller imidlertid at bautaen ble reist til minne om ei finnkjerring som ble slått i hjel her.

Bautastein på Finnkaribaugen (foto: Kristian Pettersen © STFK)

Til alle tider har folk laget monumenter til minne om spesielle personer eller begivenheter. I løpet av jernalderen (500 f.Kr.-1030 e.Kr.) ble det vanlig å reise bautasteiner. De ble som regel plassert nær ferdselsårene, enten ved veifar eller langs kystleia. Bautasteinen på Finnkarihaugen står ved den gamle bygdeveien i Fevåg, og det er sannsynlig at den har gjort dette også opprinnelig. Bautaen har trolig vært reist som en minnestein for å hedre en avdød.

Det er knyttet et sagn til bautasteinen. Ei finnkjerring som kunne kaste gann, gikk en gang rundt på gårdene i Fevåg. Dette var det en bonde som ikke likte noe særlig. En kveld kom han gående med ei øks i handa, og da han så finnkjerringa slo han henne i hjel. Bautaen ble reist som minnestein og stedet fikk navnet Finnkarihaugen.

Bautasteinen på Finnkarihaugen er spesiell, da det er relativt få steder med bautasteiner i dagens Sør-Trøndelag

Mange fisker i Stjørna i 1910

Ved folketellingen i 1910 var det 1783 av hankjønn og 1106 av hunkjønn i Stjørna da folketellingen ble holdt. 677 flere menn enn kvinner er voldsomt.

Forklaringen er at ved denne folketellingen ble folk registrert hvor de oppholdt seg og ikke hvor de bodde. I 1910 var det stort fiske på gang i Stjørnfjorden med mange tilreisende fiskere. I Råk krets var det 18 båter med 145 mann og 1 kvinne. På Selnes med øyene var det 20 båter med 190 mann og 3 kvinner og i Fevåg 4 båter med 12 mann.

Total var det 42 båter fra andre kommuner med 347 mann og 4 kvinner på fiske i Stjørna. Antall mannskap pr. båt varierte fra 2 til 20.

I de 6 tellekretsene; Eide, Gjølgen, Raak, Mælan og Rødsjø, Selnes og Fevaag som de het den gang, var det 2180 hjemmehørende, derav 1084 menn og 1096 kvinner. Altså bra lik fordeling. Til stede ved folketellingen var det 2889 personer, 709 var dermed tilreisende.

Mesteparten av forskjellen kommer av fiske. I tillegg til båtene bodde det på flere plasser folk som var der under fiske. På Harøya, Voknøya, Sandøya, Bessholmen bodde det 104, mens det var 55 som var fastboende. I Saga og Tännårvika var det 30 flere enn fastboende, men det kan også være sysselsatte i fabrikkene for sildolje og tønneproduksjon som var etablert der.

Denne tragiske ulykken skjedde på Gjessingen. Øya som ligger nærmest Frøya av øyene i Froan. Historia er sterkt knyttet til Fevåg både gjennom bakgrunnen for turen og slektskap med de som omkom og etterkommerne etter de som stod igjen.

Gjessingenulykka

Av Per Husby

På Gjessingen står en bauta til minne om 9 mennesker som omkom på Tarvahavet den 26. august 1907. Den tragiske ulykken rammet familien Mathisen og bautaen ble 60 år senere reist på tomten til det gamle Mathisenhuset.

De 9 personene fra Gjessingen skulle til Stjørna i besøk. De seilte med en torskegarnsbåt over Tarvahavet, og der skjedde ulykken. Budskapet om det fikk en vite da en kuffert rak i land på Gjessingen, den tilhørte en av kvinnene som var med i båten, Ellen Marie Edvardsen, og i den var hennes og mannens besteklær.

I den tiden var det ikke telefon på Gjessingen, så et mannskap måtte ro til Fast-Frøya for å gi lensmannen beskjed. Undersøkelser ble straks satt igang, men hverken båt eller overlevende ble funnet.

I kirkeboka for 1907 står navnene på de omkomne, og i rubrikken for årsaken til ulykken er skrevet: «Omkom under seilas fra Gjessingen til Stjørna. Ikke gjenfundne.» Dette er de fakta en har om Gjessingulykken. De som hadde observert vær og vind denne dagen, kunne gjette seg til at en regnbyge med skarp kastevind hadde vært årsak til kullseiling og dermed var ulykken skjedd.

De som omkom var 4 menn, 4 kvinner og ett barn. Hjemme på Gjessingen satt igjen en søskenflokk på 9 som hadde mistet sine foreldre, sin farmor og en bror. Dessuten hadde den eldste i søskenflokk, Kristian Mathisen, mistet sin 24 år gamle hustru og sin 3 år gamle sønn. Av denne søskenflokk var fire konfirmerte.

Kristian, som den eldste, måtte ta seg av sin store søskenflokk. Faren hadde flere båter, bra med fiskeriestyr og et ganske stort hus. Han hadde således noe å starte med og han viste stor dyktighet og et djervt pågangsmot, så han overvant nød og vanskelige år og har satt seg et ærefullt minne blant kystens staute fiskerfolk.

E. M. Matthieson har skrevet om ulykken og tilhøva i heimen i den tida. Det blir tatt med uavkorta her:

Mandag den 26. august 1907 segla Mathis Edvardsen med fleire fra Gjessingen for aldri meir å koma attende til sin heimstad, til sine menn og born og søsken.

Mine besteforeldre, Ellen og Mathis Edvardsen, hadde lenge tenkt på å ta ein tur til

Stjørna for å sjå til sine slektningar, bestefar hadde ein bror der. Såman med dem var også deira nest eldste son, Edward, som skulle henta si festmø Anne, da de skulle gifta seg om hausten.

Det var godt vær om dagen, det så også ut for at det skulle bli godt vær, og ingen tanke var vel denne huslyd fjernare enn at dei som reiste skulle bli borte for alltid.

Bilde fra Gjessingen

Bestefar hadde fleire båtar, men til denne turen hadde han bestemt seg for den såkalla «Storbåten», ein torskegarnsbåt på femseks og tredve fot, åpen med laus ballast under plattingen, dørken. Då været var fint blei det brukt full seglføring.

Bestemor var ei av dei stille i samfunnet, ho var ei kvinne som gjekk opp i sitt arbeid for heimen, for mann og born. Det var slik bestemt at ho skulle vera heime, mens dotra Johanne, skulle vera med, ho var også kledd for turen og var komen ombord, då dei var klar til segling.

Bestefar sa da til bestemor som var i land: «Bli med meg denne gongen, det er siste gongen eg bed deg, eg skal aldri be deg meir». Og til sine born som var mindrearig og som var igjen heime sa han: «Hjelp til og bed mor vera med, lov henne at dokker skal vera så snill og lydig mens vi er borte, slik at ho blir med». Bestemor blei med bestefar, det blei siste gongen han bad henne, dei kom aldri att.

I den tida dei hadde sagt at dei skulle koma tilbake, hendte noko merkeleg ting, som var ufattande for oss. Min oldefar Edward, som hadde sin hustru Johanne ombord i sin sons båt, satt heime i kjøkenet og så at dei kom seglan utover «Råsa» i kveldinga åttidaga etter at dei for. Han sa at nå kjem

dem, han hørte at dei tønna i kjeila og gikk ned for å taka i mot dem, men nei, det var ingen som kom i land, det var berre eit syn.

Bestemors kiste med hennes og bestefars helgaklær fantes også straks ved heimstaden i den tida dei skulle vera heimkomne. Deira born og slekt på Gjessingen ante då at ein tragedie hadde råka , dei, og da det ikkje var telefon på Gjessingen, rodde dei til Frøya for å ringe til Stjørna for å høyra om dei var komen fram dit. Dit var dei ikkje komne, og den ulukka dei igjenværande hadde frykta, var nå eit faktum.

Då bestefar segla, fulgde dei båten frå Gjessingen til ein vind og regnbyge tok han bort, etter at den var over såg dei ikkje noke og trudde at dei var segla så langt inn at ein ikkje kunne sjå dei lenger, men då var dei ikkje lenger blandt dei levandes tall. Dei ligg i dag antakeleg midtvegs mellom Svingla og Tarva, slik at Tarva blir i høgste Kopparen. Ein trålar frå Knarrlagsund tok for ein del år sia opp eit anker og noke av eit rorbeslag der.

Då syskinflokken blei kjendt med korleis det var fatt, vart heile huset lamslege. Min far fortel at det var fjortendages dag som det ikkje var varme i ovn eller kokt mat der i huset.

Det er ikkje gitt nokon å setta seg inn i dette, ein kan aldri greie å tenkja seg korleis det var for dei som var att, og spesielt for min onkel Kristian som i tillegg til foreldre og sin farmor, også mista sin 24 år gamle hustru Hansine og sin tre år gamle son Karl.

Dei som var med var desse: Min oldemor på farsida, Johanne Nilsen, mine besteforeldre på farsida Ellen og Mathis Edwardsen, deira son Edward, kona til Kristian, Hansine og sonen Karl. Viare ekteparet Inga og Ole Eliersen og ein ungdom frå Stjørna, Matheus Halvorsen, tilsaman var det 9 menneske som gjekk ned.

Dei som da var att var desse: Kristian, 24 og hans årsgamle son Håkon, Johanne 20, Morthen 18, Mathis 14, Karl 12, Hans 10, Johan 8, Olav 6 og Paula 2 år. Livet måtte gå vidare, dei var enda mange igjen, og Kristian som var eldst måtte taka ansvar for dei som var att, dei måtte sjå og koma i gong med fiske.

Bestefar hadde som nemt fleire båtar og reidskap hadde dei til desse, dei hadde tross alt mulighet for å greia seg opp. Det var mange gongar hardt for dei som var så unge og måtte bli med som fullt mannskap, spesielt for min far som var 14, og min onkel på 12 år, men livets harde lov lærte dei arbeidets gleda og dei lærte og bli gode og vettuge folk på sjøen, og dei vart alle kjendt for sin dyktighet og sitt rettskafne liv.

På 60-årsdagen for ulukka blei det avduka ein bauta til minne om denne tragiske ulukka som ramma vår slekt. Denne bautastein er kosta av gjenlevande søsken og står på den plassen, ildstad i mine besteforeldres hus var. Dette minne om denne fryktelege ulukka, det har feste seg i vår slekt og vil leva der i mange generasjonar fram etter. Vi som lever i dag, lever i den tru at også desse våre kjære vil vi treffa igjen, slik som Bautasteinen minnar om.

Denne delen av historia er hentet fra Frøyaboka av Maurits Fuglsøy.

Frengen med Stavneset

Gjessingenulykka og Stjørna

Så litt om tilknytningen til Fevåg. Målet for turen for Matias Edwardsen var å besøke bror sin. Broren Elier Edvartsen f. 1862 på Frøya, bodde i Frengen og var gift med Johanna Johansdatter f. 1863. Johana var datter av Johan Ulrik Mattisen Frengen og Kristiana Svendatter.. Ved folketellingen i 1900 hadde de barna Edvard f. 1887, Ingvald f. 1891, Odin f. 1893, Marie f. 1896 og Hilda f. 1898. Johannas datter Hansine f. 1883 bodde også heime.

På Stavneset bodde Johan Eriksen f. 1871 og kona Beret Anna Berntsdatter f. 1864 i Lensvika med døtrene Ulrikke Emelie f. 1893 og Berthe Eline f. 1897 samt Beret Annas datter Anna Olsdatter f. 1885 som var født i Lensvika. Det var Anna som Edvard Mathisen hadde sett ser ut som kone.

Etter ulykka der Annas kjæreste Edvard omkom, reiste Anna likevel til Gjessingen. Der ble hun gift med Edwards bror Martin Mathissen og ved folketellingen i 1910 hadde de fått døtrene Ellen f. 1908 og Inga f. 1910.

Johan Mathisen f. 1899, en yngre sønn av Mathias Edwardsen og Ellen ble gift med gårdtausa Astrid f. 1903 på Haltvollen i Hasselvika.

Det ble derfor sterke band mellom folket på Gjessingan og Fevåg/Hasselvika og de har mange etterkommere i distriktet.

Flatbrødbaking

Ved Eilert Bjørkvik

Fosen historielag utarbeidet i 1969 ei spørreliste om flatbrødbaking. De svare som kom inn, ble brukt i artikkelen ” Flatbrødbaking i Fosen” av Gudrun Dahler Vik i Årbok for Fosen 1972. Et av de svare som kom inn, var gitt av min mormor Olga Bedin (1892-1984) som var født på Mælan i Sørfjorden. Hennes svar ble renskrevet av meg 2. april 1969. Jeg gjengir her svare i noe redigert form.

Redskap ved flatbrødbaking

Kjevlet, to slag, et riflet og et med ruter. Det med ruter ble brukt til slutt, ”for over med det”, helst til finere brød, sjelden på haverbrød.

Spøa gikk framme over i en flat spiss så leiven ikke skulle rives.

Baksjarnet var ca 70-80 cm i diameter.

Brannfoten var underlaget for baksjarnet. Den var trekantet med tre føtter. Den kunne også være firkantet og ha fire føtter.

Baksfjøla hadde lister på tre sider og var så slett som mulig. Den ble satt opp mot noe stødig, veggen eller ei tønne. Baksfjøla skulle helle mot den som baka og skulle helst ligge lågt.

Bakstrauget ble brukt til å kna emnet i, og det ble tatt opp stykke for stykke derfra etter hvert som en baka.

Mjølbotta var av tre med treband. Tok mjøl fra den under knainga og utbakinga.

En **kniv** var alltid grei å ha for handa for å ”luft” leiven på baksfjøla.

Ved baking av særlig fint flatbrød bruktes en pinne som det var festet lysrak til for å fukte brødet. Er ikke sikker på om denne ble kalt **gresselpinne**.

Hvem baka?

Det var ikke så vanlig at husmora baka flatbrød. Det vanlige var at **bakskjerringer** for omkring og baka på gårdene, gjerne 2-3 dager på hver gård. Noen form for byttarbeid mellom naboer er ikke kjent, og heller ikke at ”karan” var med og baka. De skulle sørge for tørr baksved. Bakskjerringa satt og baka ved ei laus fjøl.

Mjølsorter og baking

Havermjøl var vanligste mjølsorten, men til finere brød ble brukt en kvitere mjølsort, blanda med havre eller **siktamjøl** gjerne med potet atti. Mjølet måtte være av beste sort, helst ikke nymåle. Nymåle mjøl var ”støttar”, og ”støtt” mjøl ga støtt deig som ikke ble så god å arbeide med.

Vatn ble brukt som væte i deigen. Melk er ukjent i haverbrød. Poteter ble brukt i finere brød. Kokt potet ble stappa og ibråka mjøl, blanda med vatn og lysere mjøl (byggmjøl) i lag med vanlig heimmjøl. Dette brødet ble ofte krina. Hørt at mormor (f 1817) fra Pallin i Rissa kjente til bruk av bork i brødet.

Alt skulle knas godt til deigen slapp hendene. La en rull av deigen på fjølenden og tok et passe ”emn” og knadde på nytt. Forma emnet til ei flat kake, la den på fjøla og kjevla. Etter å ha kjevla litt, ble deigen mjøla og snudd rundt. Først måtte den ofte ”luftas” med en kniv. Leiven satte seg ikke fast da. Leiven var bedre dess tynnere en kunne få den. Den ble kjevla på begge sider, og da ble den snudd med spøa. En hindra at leiven satte seg fast ved å snu den ofte.

Steiking, lagring og bruk

Baksveden måtte være tørr og finhogget og av vanlig lengde: Har ikke hørt om noen spesiell vedsort var å foretrekke. Hun som baka, steika også. Hun tok leiven på spøa og la den på jarnet og flytta leiven etter varmen. Kjenner ikke bruk av bakerovn. Når det var mesta ferdigsteika, kunne finere brød bli krina - aldri haverbrød. Dette ble helst bare gjort til høgtidshelgene.

Lennabrød ble steika to ganger. Først halvsteika, så bretta sammen og steika på nytt. Tørka det. Brødet ble bretta for at det skulle bli lettere å ha med på fiske og på setra.

Når brødet var ferdigsteika, ble det lagt i press på ei rein fjøl med noe tungt på, men ikke slik at det ble brote sund. Lagra på buret i ei ”brødrøv”. Flatbrød ble helst baka i ”løstida”, tok til i åttetida og holdt på til det ble skjømt, til klokka sju kanskje. Lønna var et visst antall leiver + betaling i penger. Husker ikke hvor mye. Flatbrødbakinga holdt seg til etter krigen, men det finnes dem som baker flatbrød ennå. Nå er det populært å kjøpe elektriske baksjarn (takker), men de blir nok mest brukt til lefsebaking.

Haverbrød var kvardagsbrød, **potetbrød** ble mye brukt til høgtidene.

Flatbrød ble helst brukt attåt middagsmat og attåt grautpinnen (spikjekjøtt). Leiven vart brote opp i stykker og lagt på bordet eller på et fat. ”Bætta” var vanlig - middagsmaten ble lagt på brødet.

Vågabhygger på busstur til Åfjord i 1951 etter at Austdalsveien ble åpnet (hos Solveig Sommerseth Stjern)

1. rekke: Laila Johansen, Rudolf Børø, Sylvi Pevik Ukjent, Randi Bjørkvik
2. rekke: Jenny Pevik, Anna Harbak, Johan Harbak, Nikoline Sund, Helmer Hansen, Bina Hansen, Gitte Antonsen, Emma Sommerseth, Peder Antonsen, Anna Ytterråk
3. rekke: Ukjent, Sebine Vorpvik, Petra Dypvik, Ester Johansen, Lene Antonsen, Pauline Dypvik, Reidun Askim, Sofie Pevik, Ellen Vorpvik, Bjørg Otterstad, Lovise Hammern m/Sylvia, Anna Børø, Anna Stjern, Olfrid Monsvold
4. rekke: Signe Langeland, Klara Dueskar, Olga Langeland, Karen Johnsen, Gurine Myran, Leif Strand, Johanne Langeland, Alfhild Strand, Arne Husby (sjåfør), Solveig Sommerseth Stjern
5. rekke: Olfrid Johansen, Bodil Johnsen, Irene Vavik, Else Vorpvik m/Brage Stjern, Peder Hammern, Åge Stjern, Tor Strand, Torbjørn Stjern, Arvid Worpvik, Roger Småvik, Arnfinn Langeland, Reidsr Sund, Petter Larsen

Vesle-Per, huldrejenten og den fattige konen.

Eventyr av Johan Selnes.

Det var engang en gammel kone som levde i fattigdom og hadde det møisomt. Hennes mann var omkommet på sjøen, og da de ingen barn hadde hatt i sitt ekteskap, var hun helt alene. Hun bodde i en tarvelig stue på et bergness og slet og strevet sent og tidlig for å holde livet oppe. Men det blev smått stell, og det hendte at det var kveller, da hun måtte legge sig matløs. De, som bodde i nærheten, hjalp henne så godt de kunde av og til, men da også de fleste av disse satt noe trangt i det, så kunde vel hjelpen ikke akkurat bestandig bli så rundelig og stor som ønskelig kunde være.

Nu hadde imidlertid denne fattige konen den feil eller vane, at hun satte svært store fordringer til sine medmennesker og syntes at disse godt kunde hjelpe henne mere enn de gjorde. Sånne tanker gikk hun og bar på og alet op hos sig selv, mens hun slet og kavet sig gjennom tilværelsen. Om *hun* hadde sittet så bra til som naboene gjorde, så skulde hun sannelig ha hjulpet en fattig stakkar langt oftere og bedre enn disse; hadde *hun* vært om ikke mer enn bittelite velstående, skulde hun ha lindret nød med en langt rundere hånd og et varmere hjerte, resonerte hun.

Hennes nærmeste nabo var en fisker og småbruker, som ved arbeide og flid hadde basket sig nokså godt gjennom, så han efter forholdene satt tålelig bra i det. Denne fisker og hans kone hadde et eneste barn, en gutt. Guttens navn var Per, og han var opkalt efter faren, som også het Per. Vesle-Per, som han kaltes i daglig tale og som nu var ofte bortom og så til den gamle konen og snakket med henne, og tomhendt var han nesten aldri når han kom. Han hjalp henne med mangt og meget - hugg ved, bar vann, sprang erinder for henne. Ja, det hendte, at han også leste og sang for henne. Vesle-Per syntes det var slemt for konen og gjorde alt han kunde for å glede henne.

En sommerdag Vesle-Per var på fjellet i hjemmetraktene hendte det ham noe underlig. Han satt ved et tjern og fisket med stang, og best som han satt på stenen og ventet på napp, kom en fin og bitteliten huldrejente raklende nedover lien og hen mot ham. At det var hulder, skjønte han på storleiken og skapelonen; for han hadde hørt sagt, og også selv lest om, at huldrefolket var slik som nu denne jente var. Først blev han redd, som rimelig kunde være, men da han hørte at jenten nynet og sang og så at hun smilte til ham, svant frykten litt efter litt.

Jenten kom helt bort til stenen, han satt på, og begynte å tale til ham.

- Om han fikk noen fisk?

- Næ, ikke svært det, svarte Vesle-Per lavt.

- Om han likte å få noen?

- Jo, det skulde være visst!

- Om han vilde gjøre som hun sa?

- Tja, det kom an på, mente Vesle-Per, og innskjøt straks efter: "Men hvem er du?"

"Jeg er huldrekongens datter og bor i Storheien derborte", svarte jenten og pekte opover. "Hvis du vil ønske dig noe, skal du få det; for jeg ser at du er en snill og ærlig gutt, og alle som er det, får hvad de ønsker sig".

Vesle-Per tenkte sig om og spurte så om han kunde få ønske sig et visst antall fisker?

"Jo, bevarer", svarte huldrejenten.

"Så ønsker jeg mig ti fisker", sa Vesle-Per. Og han hadde ikke før sagt ordene, før ti lubne ørreter lå ved siden av ham på stranden.

Huldrejenten smilte. Spurte så, om det var noe annet han gjerne vilde ønske sig?

Vesle-Per tenkte sig om igjen - og husket så den fattige konen, som bodde i den tarvelige stuen tett ved hans hjem. Mon han kunde ønske sig noe for henne? Han kunde vel alltid forhøre sig, mente han. "Enn om jeg ønsker noe godt for en gammel fattig kone i nabolaget - går det an, det?" spurte han så.

- Jo, det gikk da fint, det, svarte huldrejenten. Men hvad hadde han mest hug til å ønske sig for henne?

- Å, det kunde vel helst være penger det da - mange gullmynter kanskje, så konen fikk kjøpe sig alt, hun trengte, og kunde leve et bekymringsløst liv, svarte Vesle-Per.

- Jaha, mente huldrejenten, *det* var sannelig ikke så ueffent. Det skulde skje som han vilde! Imorgen kunde han gå til konen, så skulde han finne henne sittende i velstand, svarte hun. Og føiet så til med stort alvor, at han ikke måtte røbe til en eneste sjel om denne sin hendelse heroppe i fjellet. Og da hun hadde sagt dette, var hun borte som en vind.

Det var mest så Vesle-Per ikke fikk sove det skapende grann om natten, slik lå han og tenkte på den fattige konen og hvad mon hans ønske bragte henne, og tidlig på formiddagen den neste dag svingte han sig bort til plassen. Innenfor døren blev han stående som himmelfallen. Den gamle fattige konen var i klædedrakt nærmest som en fyrstelig frue å se til; hun satt ved bordet og tellet gullmynter, og gullmyntene var så mange, at de kunde fylle både kister og skap. Hun enset ikke småguttene, han Vesle-Per, stort idag, så brått hun hadde dumpet op i rikdom og velstand og fyrstelige kår. Vesle-Per fikk

nesten ikke ord av henne; han kunde se, hun hadde ingen lyst til å ha ham der hos sig nu, og han gikk tilbake til sitt hjem rent sørgmodig tilsinns.

Den fattige konen bygget sig nu et flott og moderne hus et stykke fra den gamle tarvelige stuen, hun ansatte flere tjenere og levte selv som en dronning og tok livet makelig på alle sett og vis. Mange fattige folk kom til henne titt og ofte og bad om en almisse av hennes store rikdom, som rent var kommet dettende til henne fra tomme luften, men hun lot tjenerne møte disse i kjøkkenet eller ute i entreen med den beskjed, at hun trengte alt selv og intet hadde å gi. Selv lå hun for det meste og dovnet sig på en sofabank mellom kostbare silkeputer og silketeppe den utslagne dag og levte i et ryggesløst velvære. Ikke en skilling, ikke en matsmule hadde hun å ofre til fattigfolk, som var i nød.

Vesle-Per, som stadig gikk og bar på sin hemmelighet, prøvet rett som det var å komme i forbindelse med den gamle konen, som nu var blitt så rik, men det nyttet aldri. Hver gang han kom, blev han stanset allerede på dørrappen av noen av tjenerne og bedt om å fjerne sig. Og alltid gikk han bort sørgmodig stemt. Han rent angret sig over å ha ønsket konen all denne stasen. Det forekom ham nu, som han aldeles hadde gjort noe galt derved.

Så var det en sommerdag, året efter, at Vesle-Per atter satt ved fjelltjernet og fisket. Da kom den selvsamme huldrejente trippende nedover lien til ham igjen. Hun var så blid og ven å se til, mest som en drøm, og stemmen var så lys og fin, at Vesle-Per aldri hadde hørt slik målføre.

Som forrige gang innledet hun samtalen med å spørre om han fikk noen fisk, og på dette svarte Vesle-Per akkurat som det var til, nemlig at det var svært skralt med fangsten. Så spurte huldrejenten om han kjente henne igjen, og til det svarte Vesle-Per ja. Så var det nu det, om han ønsket sig noe idag?

- Å, jo, han så nok gjerne, som sist, at fisken vilde bite litt likere! svarte han.

- Hvor mange fisker vilde han gjerne ha idag da? spurte huldrejenten.

- Å, en ti, femten stykker kunde mor hans saktens ha bruk for til middagsmåltid imorgen, mente han.

- Godt og vel, - slike snille og forstandige gutter skulde få det akkurat som de vilde, sa huldrejenten, - og dermed lå femten digre ørreter ved siden av Vesle-Per på steinen.

- Om han hadde noe annet spesielt ønske denne gang?

- Tja, trakk Vesle-Per i det - det var nå den fattige konen, han nevnte om sist og ønsket så mye gilt for; nu var hun så overlag rik, at hun levte bare i makelighet og rent gikk tilgrunne i velstand og luksus, - og nu undret han sig på om konen hadde godt av

alt dette, eller om det kanskje vilde være like så bra om hun fikk sine gamle kår tilbake - men det gikk vel ikke an å ønske noe slikt kanhende?

- Jo da, sa huldrejenten, det gikk da det; når menneskene blev troll av medgang, så var det likere å skape dem til folk igjen ved motgang, sa hun - og når Vesle-Per nu idag kom ned til bygden, vilde han straks bli vidne til den store forandring. Men han måtte fremdeles ikke si noe om det hverken til konen eller andre, Hun skulde springe bort i huldreberget nu med det samme og trekke i en snor - så var det gjort!

Huldrejenten var ikke før forduftet, før Vesle-Per bega sig på hjemveien. Han *for* nedover heiene så fort føttene kunde bære ham, hele veien undrende sig på, hvad utfallet av hans ønske for konen denne gang mon vilde bli. Ved grinden til skigaren, som skilte mellom utmark og innmark, og hvor skogen holdt op å dekke for bygden, blev han stående som forfjetret.

Konens fyrstelige hus ved bergneset var i brann; luene slog høit op i luften og røken veltet tykk utover. Vesle-Per åpnet ikke grinden, men kløv over denne og sprang nedover til brannstedet. Hele huset var en glødende ildmørje da han nådde frem. Alle av husets beboere hadde berget livet, men ellers gikk altsammen tilgrunne - ja til og med kistene og skapene med alt gullet, preget i mynt, strøk med, - ikke en tøddel sparte brannen.

Neste dag så Vesle-Per konen gå og grave i brannruinene - tarvelig kledd, krokrygget og mødig å se til. Tjenerne hadde dradd bort, var forsvunnet som dugg for sol straks efter at brannen var over, og nu var konen tilbake på stedet helt alene igjen.

I ett nu var hun dratt tilbake til sine tidligere kår med fattigdom og smått stell i den trange stuen - akkurat som før. Velstandens dager fortonet sig i hennes tanker som en rar og nesten ond drøm. Hun håpet dog å finne noe av gullmyntene i brannruinene - smeltet av varmen til gullklumper, som kunde omsettes i penger, så hun iallfall kunde henleve resten av sine dager bekymringsløst, om ikke annet, men alt det hun grov og lette, så fant hun intet annet enn sten og bergklumper - - og hun gikk bort til den lille stuen sin mismodig og stur, den gamle.

Men den kommende natt hadde konen en urolig søvn, og mot morgenleite syntes hun å se en skikkelse stå midt på gulvet i stuen sin, talende sålydende: "Fordi du lukket ditt hjerte koldt for alle trengende, som bad dig om en almisse av all den rikdom og velstand som du selv fikk fritt og for ingen ting, så må du nu vende tilbake til dine gamle, fattige og trange kår, da det vil tjene dig best. I din fattigdom syntes du at de rike burde dele med dig og dadlet disse for deres undlatenhet, men da du selv blev rik på gull og glimmer, hadde du ikke såpass som en skilling eller en matbit å dele med de fattige.

Du forstod ikke eller vilde ikke ågre med ditt punn, da du hadde anledning, Du forstod ikke eller vilde ikke røkte ditt nye ansvarsfulle kall på noensomhelst måte, og derfor er det nu tatt fra dig.

Best som hun i halvsøvne stirret på skikkelsen, forekom det henne med ett som at den lignet på Vesle-Per fra nabogården, men da hun så nøiere efter, var det ikke annet å se enn den gamle skrøpelige armstolen, som hun siste kvell hadde sittet og stoppet strømper i og så hadde latt bli stående der midt på gulvet. Hverken Vesle-Per eller noen annen var derinne.

Dagen etter, da konen så Vesle-Per på avstand borte på haugene, ropte hun og vinket ham hen til sig. Hun brente av lengsel efter å få knytte denne lille trofaste vennen til sig påny - hun kunde sannelig trenge ham nu igjen i sin forlattenhet og fattigdom.

Og Vesle-Per vilde så gjerne dele sin glede med den gamle kroken, akkurat som før. Han blev hennes

solstråle påny, og livet fikk atter form og innhold for begge.

- Vesle-Per vokste op til en ferm og glup kar. Han fikk en av de beste og vakreste jentene i bygden og stiftet familie. Han staset op husene, som han arvet efter sine foreldre, og stod sig godt. Han hadde lykken med sig i alt, både på land og sjø, så det var rent rart med det. Og sålenge den gamle konen levet der i stuen sin, tittet han eller hans ektemake over til henne hver evige dag, var snill mot henne og hjalp henne rikelig med alt, hun trengte til livsophold. Og det var dessuten også flere, som blev hjelpne. Vesle-Per hadde lært kunsten, villig å ågre med sitt punn, som voksen røktet han på en vakker og forstandig måte sitt kall i livet.

Avskrift ved Bjarne J. M. Selnes fra:
"Trønderske Blade",
"Dagsposten"s lørdagsnummer,
24. desember 1935.

Bilder fra gammelstua på Råk

Loftstrappa

Skamseng

Fine bilder fra en svunnen tid. Det er ikke mange hus, interiør og møbler som er bevart fra gamle dager. Da er det godt at vi kan se hvordan det var gjennom bildene.

Trappa er slitt etter generasjoners bruk. Kanskje ikke den beste å gå i, men den tok liten plass og var enkel å lage.

Senga er nok i korteste laget for dagens lange slaurer, men med ny halm i madrassen til jul, var den nok god å ligge i likevel. Og så kunne den tilpasses i bredden og det trengs i dag også.

Fjellørreten vokser fort.

Hva handelsmann Stallvik på Selnes har gjort for dens utbredelse og forøkelse.

Et eksempel til efterfølgelse.

At fjellørreten vokser fort, har vi nylig fått et godt bevis på herute i Stjørna - eller rettere sagt på Selnes i Stjørna, hvor handelsmann O. H. Stallvik i sine fristunder med utsøkt flid har virket for sakens fremme.

Da hr. Stallvik for 4 år siden kom til Selnes og startet sin landhandel, fantes der ikke ørret i de mange fjellvann på Selnesheiene, med undtagelse av et lite et. Nu derimot er det ørret i omtrent hvert eneste vann - takket være hans utrettelige arbeide, opofrelse og flid på området.

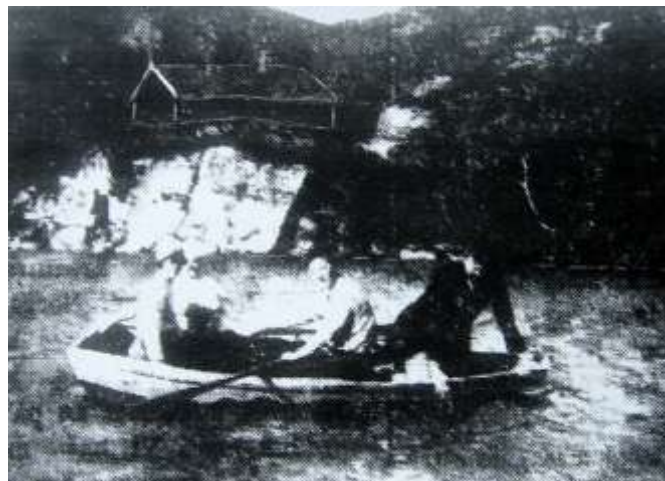
Handelsmann Stallvik (i forgrunn) og hans kamerater venter på napp ved Salstjønnna ett av de 10 fjelltjern de har sluppet småørret ut

Sammen med en gårdmannssøn John J. Selnes begynte handelsmann Stallvik med en levende interesse å virke for utbredelse av ørreten i fjellvandene, og i de 4 år, som er hengått siden da, har de i fellesskap sluppet ut ca. 200 småørret. Denne småørret har de fanget i bekke- og elvefar i den tørre sommertid og båret i bøtter og spand til de respektive fjellvann. Det var ofte lange veie å ferdes, men Stallvik gav ikke op for det. Det er nu ialt 10 tjern som er tilført levende småørret på denne måte, og ørreten ser ut til å trives godt og vokser fort. I høst fanget således ved hjelp av et garn hr. Stallvik og hans kamerat fisk, som var sluppet ut i et tjern for 2 år siden og som nu veiet fra 5 til 8 hg. Fisken hadde stor rogn, og den hadde kanskje allerede i fjorhøst formert sig. Den var på mellom 25 og 42 cm. lengde. Da den blev sluppet ut, var dens lengde så'n en 5-8 cm. Dette beviser, at den hadde vokset godt på disse to år.

I et annet tjern, hvor Stallvik slapp ut fisk første gang i 1930, blev i høst fanget en ørret, som var 52 cm. lang og veide 1,4 kg. Den var bred, fet og lubben og rød i fisken. Laksyngel, som hr. Stallvik og hans kamerat satte ut i et tjern i 1933, var i år fra 12 til 19,5 cm. lang.

Handelsmann Stallvik har dessuten i år satt ut 1500 ørretyngel i 4 tjern, hvorav det ene er beliggende ved hans hytte på Selnesfjellene. Denne yngel var innkjøpt fra Holtålen Jeger- og Fiskeriforening, hvor Stallvik også har tinget ørretyngel for levering til kommende sommer.

Der er ennu tilbake på Selnesheiene etpar små fjernere beliggende fjelltjern, som der ingen fisk er i, men Stallvik vil i nær fremtid - formodentlig til neste sommer - også "se dertil", så at der altså innen en rimelig tid uten all tvil også vil være ørret i disse.

Ferierende som har innkvartert seg i handelsmann Stallviks høifjellsbytte, tar en rotur på tjernet. I bakgrunnen sees hytta

Dette prisverdige tiltak av handelsmann Stallvik fortjener visst og sant denne smule omtale. Det er et eksempel til efterfølgelse for alle, som dyrker friluftslivet og er glad i å ferdes på høifjellet. Og det har jo dessuten også sin store betydning i en annen retning, som man forstår. For fjellørreten er jo en delikat rett, - og når fangsten av den tilvoksende ørret reguleres rettvist, kan slike tiltak reint ut sagt bli en for samfundet både nyttig og lønnsom inntektskilde.

Johan Selnes.

Avskrift ved Bjarne J. M. Selnes fra:
"Dagsposten"s lørdagsutgave,
27. oktober 1934.

Mer om fjellørreten -

For "Dagsposten" av Johan Selnes.

Handelsmann Stallvik på Selnes har også i sommer satt ut yngel i nye vann -.

I en kort artikkel i "Dagsposten"s tilleggsblad "Trønderske Blade" ifjor høst meddelte jeg at handelsmann O. H. Stallvik, Selnes i Stjørna, hadde satt ut ørretyngel i en flerhet fisketomme fjellvann på Selnesheiene, at denne yngel trivdes godt og kom sig fort, og at han ytterligere hadde gitt løfte om å ville sette ut yngel også i de fjellvann, som enda var igjen. I sommer har han nu fortsatt dette sitt prisverdige tiltak og innfridd det gitte løfte, idet han nemlig for 2-3 uker siden har satt ut nye 2000 ørretyngel, fordelt på 8 fisketomme småtjern. I fjor sommer satte han ut et lignende antall yngel.

Hr. Stallvik raster ved hytten

Da handelsmann Stallvik kjøper yngelen fra Holtålen Jeger & Fiskerforening, blir transporten på denne nok så lang. Yngelen blir sendt med tog til Trondhjem, hvor hr. Stallvik tar imot den med motorbåt for videre transport til Selnes; herfra blir den så med en gang båret 4-5 km. op på fjellet og satt ut i tjern, som ligger fra 250 til 400 meter over havet.

Fra yngelen blir tatt ut av utklekningsanstalten i Holtålen og til den blir satt ut i sine bestemte vann på Selnesheiene, medgår ca. 12-16 timer, så transporten er litt vanskelig når det er varmt i været, da, som man jo vet, yngelen til stadighet må ha ferskt, kaldt vann. Ørretyngelen betales for tiden med 15 kroner pr. 1000 stykker.

Hr. Stallvik har også satt ut ørret ved å fange småfisk av arten i elver og bekker på sommers tid. Denne overflytning eller transport har gått raskt fra hånden til tross for at landskapet ofte kanskje kunde være litt vrient å ferdes i og mødighetene mange. Denne overførte småørret har vist sig å vokse svært fort, idet der nemlig fra denne stamme ofte med garn eller stang er fanget fisk på fra 1 til 1,5 kg., riktig en fet, fin ørret, rød i fisken.

Det er i sommer 5 år siden hr. Stallvik kom fra Fevåg til Selnes og begynte sin landhandel, og på disse 5 år har han nu i det hele "befolket" 15-16 vann og tjern på Selnesheiene. Det er en enestående bedrift, kan man gjerne si, idet man må huske på at Stallvik, foruten arbeidet med å sette ut yngelen, også selv betaler denne og utgiftene med dens transport. Bare noen få småtjern er nu igjen, men også disse skal "befolkes"; ikke et eneste ett skal lates tilbake, sier hr. Stallvik. Til høsten tenker han å fange inn stamfisk selv.

Det er visst og sant anderledes nu en før med hensyn til fjelltjernene på disse trakter. Var man før i tiden på fjellet og kom forbi disse mange smilende tjern, lå de der rent ut sagt som livløse. I bare et eneste ett fantes fisk. Nu derimot kan man om sommeren og sommernettene stå og betrakte ørretens muntre kast og lek i omtrent hvert eneste vann, og det er som selve høifjellet og fjellviddene derved er blitt mere fortrolig og har fått ny interesse for hvermann - takket være hr. Stallviks bestrebelse og uegennyttige virke på området.

Handelsmann Stallviks sports hytte

I vakre, idylliske omgivelser har handelsmann Stallvik satt op en såkalt sports hytte på Selnesfjellene. Her er liksom centrummet for hans yngel- eller ørretvirksomhet. I hyttens umiddelbare nærhet ligger to vann side om side, hvor ørreten går og boltrer sig i overflaten og vokser sig smekket. Her i denne sports hytte, hvori der til og med er installert telefon ned til bygden, ligger i sommer flere kull byfolk på ferie - trondhjemsinnvånere - som trives godt deroppe i den friske høifjellsluft og fordriver tiden med ørretfiske og badning.

Avskrift ved Bjarne J. M. Selnes fra:
"Fredagsposten", ("Dagsposten"),
16. august 1935.

Fjellørreten trives og vokser.

Kjøbmann Stallvik i Stjørna har også i år satt ut yngel i vatna på Selnesfjella. Et prisverdig fore-tagende som det står respekt av.

For Dagsposten av Johan Selnes.

I en artikkel i "Dagsposten" i 1934 og likeledes i en i fjor, nevnte jeg litt om kjøbmann O. H. Stallviks store interesse for og uegennyttige arbeide med å få utsatt ørretyngel i vatna på Selnesfjella i Stjørna. Jeg kan nu supplere disse to artikler med en ny sådan, idet nemlig hr. Stallvik også denne sommer har satt ut yngel i endel flere vatn, så nu er det fisk i omtrent hvert eneste tjern og dam på Selnesheiene.

Det er 2000 stykker yngel kjøbmann Stallvik har satt ut i år. Yngelen har han kjøpt inn fra Holtålen Jæger- og Fiskerforening og betalt med 15 kroner pr. 1000 stykker plus fraktomkostninger. Første forsendelse, som var på 2000 stykker yngel, kom til Trondhjem den 25. juni, men av disse var bare 300 ilive, på grunn av at yngelen var blitt stående ca. 15 minutter for lenge på jernbanestasjonen i Trondhjem uten at det blev skiftet nytt vann på den. Man ser herav at den største betingelse for at yngeltransporten skal gå godt, er stadig ny tilførsel av kaldt, friskt vann. Fra avsenderen er det således ordnet, at der på de forskjellige stasjoner nedover fra Holtålen skiftes nytt vann på yngelen av stasjonsbetjenten.

Garna eftersees

Disse nevnte 300 stykker yngel, som var ilive, blev satt ut i et ca. 10 x 15 mål stort fjellvann, hvor det før ikke fantes fisk. Her blev altså 10 x 15 mål av mor Norge lagt under kultur. Hr. Stallvik syntes imidlertid at dette blev for lite og telefonerte prompt til Holtålen, og vel imøtekommenhet fra styret for

utklekningsanstalten blev han lovet å få det som var igjen i apparatet (kassen skulle nemlig tømmes).

Nu blev det atter å få tak i motorbåt for å gå til Trondhjem og hente yngelen. (Transporten foregår nemlig med motorbåt fra Trondhjem, da det ikke er noen rutebåt som avgår fra byen på den tid av døgnet når yngelen kommer dertil). Denne transport gikk utmerket. Yngelen blev avsendt fra Holtålen i 19.30-tiden og kom til Trondhjem 22.15, hvorfra med motorbåten til Stjørna, hvor den ankom klokken halv fem om morgenen. Klokken seks samme morgen var den siste yngel av partiet satt ut på Selnesfjella. Altså ca. 10 timers transport fra Holtålen til Stjørna. Av dette parti yngel, som var på 1700 stykker, var bare 7-8 døde.

På tre år har nu kjøbmann Stallvik satt ut 4900 stykker yngel, som er fordelt på 15-16 forskjellige fjellvann og småtjønner - representerende ca. 70-80 mål vann, hvor det før ikke var noen fisk, - videre er samtidig fiskbestanden i andre fjellvann ophjulpet med ny stamme.

Det er nesten utrolig så fort ørreten vokser, og især når vannene er ideelle som fiskevann. I 1933 slapp Stallvik endel småørret på ca. 5-8 cm.s lengde i et fisketomt vann. Året efter eller om høsten 1934 blev det gjenfisket endel av disse ørreter, som da var vokset til en lengde av 30-42 cm. Av endel ørreter, som i 1930 blev sluppet ut i et vann, blev det i 1934 gjenfisket et eksemplar som veide nesten 1,5 kg. og målte sine 52 cm. i lengde. Ørreten er, når den blir gjenfanget efter en tid, bred og lubben, fyldig og fet og rød i fisken.

Kjøbmann Stallvik har også sammen med en kamerat overflyttet rør fra et vann til et annet, hvori det før ingen fisk var. Av 16 stykker, som blev sluppet i 1933, blev i 1935 gjenfisket 6 stykker, som tilsammen veiet 7,8 kg. Da de blev sluppet ut veide de tilsammen ca. 1-1,5 kg. Altså hadde de på to år femdoblet sin vekt, hvilket viser at de hadde hatt gode næringsforhold.

I fjor høst forsøkte Stallvik også med yngelutklekning oppe ved fjellvannene. Han anbragte rognen i en liten kasse og satte denne i en elveos. Men da dette primitive utklekningsanlegg så langt tilfjells naturligvis ikke kunne tilsees og passes tilstrekkelig, blev resultatet mindre godt. Men ingen

sure miner for det. Stallvik ymter om at han ved tid og leilighet vil gjøre et nytt forsøk.

Stallvik med "sjølgjort" ørret

Det er ikke så lite av penger og arbeide som Stallvik har nedlagt i disse årene han har virket for ørretens

opdrett. Bare yngelen med fraktomkostninger beløper sig til 110-115 kroner gjennom de siste tre år.

"Vi får håpe", sier Stallvik, "at alle som farter rundt på Selnesfjellene med stang og snøre, husker alt arbeide som her er nedlagt, og ikke driver rovfiske ved bare å fange og få flest mulig på tall, selv om det bare er småfisk".

Foruten utsettelse av ørretyngel interesserer Stallvik sig også for et annet kulturarbeide, nemlig skogplantning. De tre siste år har han således helt privat bekostet plantet mellom 11 og 12000 planter, hovedsakelig gran, furu og bergfuru, hvorav ca. 7000 på Selnes' felles utmark. Av disse 7000 er det 4500 granplanter som er plantet i et felt for sig i Selnesskaret, rett mot bygda, og disse planter ser især ut til å trives riktig bra. Feltet er avstengt og ingen beiting foregår i det.

Kjøbmann Stallvik, som før har hatt en sportshytte oppe på Selnesfjellene, opførte siste vår en ny sådan, så nu har han altså to der oppe. Begge disse sportshytter, som i sommer er blitt utleiet til ferierende byfolk, er beliggende ved bredden av hvert sitt vatn, hvor ørreten går og vokser sig diger og trind. Her kan man ro og fiske og streife om som man best lyster det; her kan man hvile og kose sig, ta livet med tål og forstand og sanke sinnet fullt av lysende minner for de kommende vintermåned.

Avskrift ved Bjarne J. M. Selnes fra:
"Fredagsposten", ("Dagsposten"),
4. september 1936

Tillegg til artiklene.

Først i 1950-årene var jeg med O. H. Stallvik flere ganger på fjellet. En gang gikk vi bl.a. til et vann (Langtjønna) på Blåfjellet for å prøve fiskelykken. I dette vannet hadde Ottar satt ut yngel sommeren 1935 iflg. hans dagbok. (Dagboken fikk jeg kopi av fra hans sønn Gunnar i 2002). I denne tjønna fikk jeg en fin ørret, og i dagboken har Ottar notert at det var den 22. mai 1952 vi var på fisketur. Da vi kom ned fra fjellet, husker jeg at han tok med seg fisken og veide den på vekta i butikken. Han har notert i dagboken at den veide 1,15 kg.

En annen gang jeg var med Ottar på fjellet, "bredde" jeg taket på hytten i Rognåsen og Kjeipsetra. Husker at jeg hadde med en liten Telefunken reiseradio, som jeg hadde kjøpt av Torleif Sagmyr i Refsneshagen. (Han hadde vunnet den på et skøytestevne i Trondheim).

Om kveldene prøvde vi å fiske. En kveld etter at vi hadde fisket i nord-vatnet ved hytten, satte vi bambustrøene med mark på krokene, fast i vannkanten. Om morgenen etter ble jeg vekket av Ottar, som da hadde hentet to fine ørreter, som hadde bitt seg på i løpet av natten. Disse stekte han sammen med et par andre og serverte til frokost!

Avfotografering av bilder fra aviser blir ikke så bra. Nå viste det seg at datteren til Ottar (Karen Stallvik Hårsaker), hadde bevart fire av bildene som sto i avisa. Disse fikk jeg låne og avfotografere. Dermed er det nå bare to av bildene som er aviskopier, nemlig bilde hvor de er ute og ror og bilde av hytten.

Bjarne Selnes.

Jørgine og Ludvig Nordseter

Dikt til Jørgine og Ludvig

Legg merke til første bokstav i linjene

Skrevet i Sørfjorden på tur til Nordseter den 24/9 1943.

Mel.: Tror du på lykkelige dager.

Av Helmer Karlseng.

Til hedersparet:

I en solrik morgen så jeg stedet
Langt der inne under bratte hei,
Jodlet gjøken der den søkte redet
Ømt dens vårsang lyder på min vei.
Rik jeg er på minner fra den ferden
Gjemt det blir det er et sus av vår,
I mitt minne lyser lengslers verden
Når min tanke til Nordseter går

Refr.:

En gang vandret disse to i lien
Over vann og fjellet drog de frem,
Gikk de hånd i hånd den stenet stien.
Livets håp har bygget deres hjem.
Under fjellet lyttet de til sangen,
Det var fjellets sang i nattens ro,
Vi vil sammen bygge her på vangen,
I vår kjærlighet et hjem vi to.

Glad de sammen bygget dette stedet.
Nordseter, en gård i dalens bund,
O hvor den er skjønn, den er som fredet.
Rundet som en sol av nattens blund.
Der hvor fjellet vokter over lien
Skogen suste over myr og mo.
Etter slitets år de vandrer stien
Til sitt hjem de bygget har de to.

Refr.:

Ennå vil jeg tro de gamle kjære
Runder mange år der i sitt hjem,
Her de bygget for å sammen være,
Evig vil vi sammen minnes dem,
Lå det ryddet deres lune rede
Med sin sommereim fra grønne vang
Er det gitt de to til livets glede,
Rekk de gamle hånden enn en gang.

Ein einsleg gard i øydemarka

Nordsætra i Stjørna og folket der.

Skrevet 8. august 1939 for Nidaros av Reidar Hov.

Det ligg ein einsleg gard langt av lei inne i ville marka, eit lite samfunn for seg sjølv. Vegen til bygds er ingen veg, men ein liten dagsmarsj etter stigar og ulende, gjennom skog og myr og fjell.

Sommars tid kann einsemda bli broten ved at slektningar og kjentfolk nede frå bygda kjem på gjesting. Eller det kann vera eit par byturistar med ransel og fiskestong som kjem og spør om hus for natta. Lenger ut på året er garden kan hende standkvarter for eit jaktsselskap med hundar og blankpussa børsepipar.

Men etter kvart som haust og mørke sig inn over hei og vidde blir det slutt på sambandet med verda utanom, og først langt inne i eit nytt år, når påskesola lyser over kvite vidder og flokkar av sportsglad ungdom pigger inn på tunet, blir øydemarksbuaren atter mint om at det fins andre menneske enn dei som høyrer garden til.

Slik lever øydemarksbuaren i si eiga stille, avstengde verd det meste av sitt liv, og alder og grå hår set sitt merke også på han.

Vegen skal koma til grenda

Men da hender det noko. Dei menn som rår for land og rike gjer vedtak om at det skal leggas veg tvers gjennom øydemarka. To bygdelag skal bindas saman med ved eit grusgrått vegband.

Ein dag dukkar det fram i skogkanten ein flokk menn som ber på nokre merkelege instrument. Det er ein ingeniør og hjelpesmennene hans som er ute for å stikke opp line for den nye vegen.

Enno nokre år er gått og det utrulege har vorti til røyndom: Den nye vegen ligg der, grusa og ferdig, rett utfor stuedøra til mannen i øydemarka.

Det er for alltid slutt på dei timelange ferdene over myr og hei med ryggen ihopkrøkt under tunge bærer. Når han no har erend til bygds er det berre å gje signal til bussen som kjem susande, han stig inn, set seg makelig til rette i ein god stol og før han får sukk for seg er han framme.

Stykke for stykke et gjennomgangsvegen til Nord-Fosen seg fram gjennom Fosenhalvøya med Arnevik i Åfjord som førebels mål.

Her i Austdalsfjøret blir ein møtt av ein natur så skiftande og vakker at den som ikkje har ferdast der snauvt vil tru at Fosenhalvøya, som hittil har vori eit alt for mykje terra incognita, gjøymar på slike sceneri i sitt indre. Der i sjølve Austdalen, nakne ville fjellet bryt fram og lager brott og flaug, er dalsidene klædde med frodig skog, medan i botnen det eine svartstille

fiskerike vatnet følger på det andre med blange elvetrådar imellom.

Nordsætergården i 1939

Nordsætra

Om lag midt mellom endestadene i Austdalsveglinna, eit par kilometer sør for Åfjordsmerket, ligg Nordsætra, ein av dei få langt-av-lei-gardane ein enno kan finne på Fosenhalvøya.

Enno har ikkje vegen nådd fram til garden, men det vil ikkje vare mange vekene før dei kan høre drønnet frå skota når vegarbeidarane skyt seg fram gjennom hamrane langs Nordsætervatnet.

Det er såleis ved dørstokken inn til ei ny tid når eg i sommar tek meg ein tur dit inn for å få Ludvik og Jørgine Nordsæter til å fortelje om sit liv i alle dei år dei har hatt heimen sin her inne i einsemda. Eit liv som byr på mange problem som den som bur nærmare ålmannvegen aldri har tronge ofre ein tanke, men som kanskje ber i seg verde som – enda dei korkje kann vegas eller målas –

Det er iallfall mitt inntrykk, for når eg talar med Nordsæter-folka om den nye vegen som med eitt slag vil rive dempet av den isolasjonen dei hittil har vore omgjevne av, legg ingen av dem noka større glede for dagen. Ja kona i huset seier rett ut at ho like gjerne hadde sett at det aldri var bygd nokon veg.

Hadde det derimot vore i mine unge dagar ville eg vel ha hatt eit anna syn på det, legg ho til.

Mannen sjølv fester seg derimot ved at det vil falle så mykje lettare å få tak i det ein treng nede i bygda, og likeins få avsetnad på trevyrke og kva ein elles kann ha og selje. Men noko glede over den nærmare ”kontakten med sivilisasjonen” i og for seg, som ein slik veg uomgåelig må føre med seg, kan ein ikkje merke.

Gullgraveren kom heim

Det er 33 år no sia Ludvik og Jørgine Nordsæter som nygifte flytte opp til Nordsætra frå Sørfjorden i Stjørna. Ludvik hadde før den tid vart heile tolv år i Amerika. Ein stor del av tida han var der borte prøvde han lykke som gullgravar, og det går i bygda ville rykte om gullklumpar som skal vera gjøymde i haugar og hamrar rundt ikring på Nordsætergarden, utan at eg vågar meg til å spørre om dette verkeleg er så.

I dag lyser atter skogen pen og grønn innover liene, men da Nordsæter kjøpte eigedommen var den så grundig snaua av dei førre eigarane, to utanbygds sagbruk, at det var så vidt ein kunne skrape saman så mange stokkar at det vart til ei tarveleg låglofta stue på eit par tre heller små rom.

Stor barneflokk vaks opp

Her i den vesle stua inne i audheimen, tre timars gonge frå bygda, er det fødd og vakse opp ein barneflokk på fem gutar og fire jenter. Alle barna har kome til verda utan jordmorhjelp, fortel Jørgine Nordsæter.- Ja da eg fekk dei fire siste hadde eg i det heile ikkje framand hjelp av noko slag i huset, så dei har mannen min måtta teke imot. Men dei har ikkje vorti kleinare for det, legg ho til, alle ihop er friske og velskapte.

Jørgine og Ludvig med barna Ingeborg, Lovise, Ove, Kristian, Agnes, Normann og Andreas. Bildet er fra 1921, Leonard og Margot var ikke født enda

Det er innlysande at folk som lever under vilkår som Nordsæterfolket, må det første og største bod både for store og små koma til å lyde: Hjelp deg sjølv så langt du kan.

Så å seie kvar einaste tråd mannen og dei ni borna, heilt til dei vart vaksne, har Jørgine verka til med sine egne hender, iallfall til døtrene vart så pass store at dei kunne hjelpe til med å trø rokken. Alt sengetyet har ho vove. Kvar av dei vaksne gutane får når han flyttar heimanfra, fortel ho, sju par strømper og utstyr til ei seng, alt saman laga av mors hendder.

Også når det gjeld kosthaldet er det sjølvforsyningsprinsippet som har vore lagt til grunn. Ei god matbu har dei ellers hatt i Nordsætervatnet.- Auren har vore vissaste middagsmaten her på garden, seier Jørgine. Dei vatna inne i marka som det ikkje før var fisk i, har gutane no forsynt med stamfisk, og det ser ut som om han trives godt over alt. Utover hausten legg dei ned ei mengd aure til vintermat.

Som naturleg kann vera her inne i marka utan grannar til nokon kant har geitedrifta vore hovudnæringa. Vi hadde jamt tretti geiter og over det, fortel Jørgine. Så å seie kvar einaste yrkedag så lenge det var melk i geitene var det å stå over varmen og røre i ostegryta.

Når så ostelagret var høvelag stort, var det å fylle kister og koppar og ro eller bera, alt seman dei halvannan mil nedover til Husbysjøen og så vidare med dampbåten til Trondheim, der mesteparten av osten vart selt på torget.

I fleire år da Jørgine var sjukeleg måtte Ludvik gå inn i kona sin stad som handelsreisande. No, etter at dei for eit par år sia heilt slutta med geithaldet, er det og slutt med desse turane.

Da veikjan reiste ut og eg vart åleine orka eg ikkje lenger strevet med geitene, seier Jørgine.

Lang skolevei

Eit særleg problem på ein slik einsleg gard med mange barn er skolen. Når Jørgine Nordsæter fortel om kva for bal og bry det ofte var å ruste ut ein flokk ongar,- det kunne vere fire samstundes,- med mat og klær og brensel for eit par veker i gongen, og syte for at heile hurven kom vel og vakkert fram og heim at i all slags ver og føre, da trur vi henne gjerne.

På skolestaden leigde dei eit rom til ongane, og eldste jentungen i flokken måtte stelle for dei andre. Meste tida har dei søkt til den samla skolen i Rødsjøen, men ei tid og til Mælan skole nede i bygda.

Gården veks og gjev plass for fleir

Dei to skrinne setervollane som opphavleg låg her, har Ludvik Nordsæter etter kvart utvida ved nydyrking, slik at garden no har ei dyrka vidd på om lag femti mål flat fin jord. Markslåtten har sjølvsgatt og vore utnytta. Og det nye fjøset som er bygd istaden for det gamle seterfjøset som gjorde teneste heilt for fem – seks år sia, er så lyst og romsleg og praktisk som nokon kan ønske seg.

Nordsæter har elles nyleg delt garden i tre, idet to av sønene har fått seg tildelt eit høveleg areal med jord og skog til bureising. Ein ung gut nede frå bygda har og nyleg slått seg ned som bureisingsmann her oppe, så om ikkje lenge vil det vel ha vaksi fram ei heil lita grend her kring det før så bortgjøymde Nordsætervatnet.

Med den nye veggen og elles offentleg hjelp og stønad på mange måtar er sjølvstekt vilkåra for dem som tek fatt her oppe i dag nokre heilt andre enn dei var for pionerane som flytte hit opp for en mannsalder sia.

Bjørnen tek sau

At livet her inne i einsemda og kan by på dramatiske moment, skjønar ein når ei får Ludvik Nordsæter, - som elles ikkje er ein mann av mange og store ord, - til å fortelje

- om den gongen bjørnen rev ihel seks av dei ti sauene hans. Det hendte fire år etter at dei var flytt dit opp. Tragedia som vart utspela straks ovafor husa, vart ikkje oppdaga før dagen etter, men da Ludvik la iver med geværet for å helse på røvaren, var det for seint, enda han rekte fara langt innover marka.

- Eller han fortel om gaupa som luska ikring garden, lettføtt og mordhuga, og som tilslutt vart

gripen på fersk gjerning medan ho låg og saug blodet av ei geit.

- Ein får og høyre om vintrar da snøen låg så langt oppover husveggen at berre øvste ruta var fri. Ja, eit år kunne vi ikkje sjå det minste av hagestakittet enno så seint som sist i april, forten Nordsæter.

Gjestfriheita stod høgt

Gløym ikkje gjestmilda! heiter det i Hovamål, det har Ludvik og Jørgine aldri gjort og utan tanke på å få noko att for det.

Korleis det elles kunne sjå ut, vart det alltid ei råd med hus og mat når ein sliten vandringsmann var nådd fram til Nordsætra. Det var å ønske at eigenskapar som denne ikkje måtte gå tapt, sjølv om det ikkje kann vera til å unngå at den nye veggen, og "sivilisasjonen" som følgjer med den, kjem til å snu opp ned på mangt i livet deira.

I årsheftet for 2010 hadde vi en artikkel om Saga fabrikk. Her er et flott bilde som er tatt omkring 1930 av de som arbeidet ved hermetikkfabrikken som brant ned 3. mai 1939.

Et mangeltre

Av Eilert Bjørkvik

Heime i Vorpvikan hadde vi et mangeltre som var i bruk til fram mot 1960. Det var en del av en gammeldags klesrull som særlig ble brukt til å glatte duker og sengetøy. Jeg husker særlig at jeg som guttunge hjalp (mor)mor, Olga Bedin, med å strekke tøyet før det ble rullet på mangelkavlen. Somme ganger var det fristende å gjøre et lite rykk, slik at taket glapp for mor. Troskyldig underholdning, særlig for meg.

Mangeltreet var blåmalt med karveskurd og inskripsjonen AVED og årstallet 1823. Senere har mangeltreet fått en brunfarge. Nå i påska var jeg på besøk i fødeheimen, og tante Liv Bedin spurte om jeg ville ha mangeltreet. Selvfølgelig sa jeg ja takk til det. Jeg hadde nok tidligere spekulert på hva initialene på mangeltreet betydde, men først nå ble det til at jeg begynte å leite etter eierkvinnen. De to siste bokstavene står for farsnavn + datter (ED). Den nærmeste E-en jeg tenkte på var Erik, og jeg tenkte da på ei av tippoldemødrene, Inger Eriksdatter (1800-1885), som til overmål var gift med Gabriel Eriksen Bedin (1795-1851).

Det viste seg at dette var rett spor, og det var en logisk grunn til at mangeltreet havnet i Vorpvikan. Inger Eriksdatter var født 31.10.1800 og var yngste datter av Erik Iversen og Anne Dortea Pedersdatter Vinter i Høvågen. Før hadde de bodd i Heggvikan. De hadde flere barn, blant annet Anne Valborg født i 1789. Det var hun som skulle bli eier av mangeltreet: **Anne Valborg Eriksdatter**. Hun fikk en litt spesiell skjebne. 27. juli 1821 ble hun gift med Jørgen Larsen Høvågen, 23 år i 1801 sønn av og Lars Jørgensen og Randi Andersdatter Høvågen. En av forloverne ved giftermålet var Johannes Haftorsen Monsvollen. Anne Valborg og Jørgen fikk 12.9.1821 dattera Karen Johanna som ble gift med Elling Jakobsen Møller. Jørgen Larsen Vågen døde allerede 26.8.1826.

Johannes Haftorsen var nevø av Aleksander Hybertsen som kjøpte Innerråk i 1774, og som forbeholdt seg Monsvollen da han solgte Innerråk i 1795. Aleksander Hybertsen døde på Monsvollen i

1813, og Johannes Haftorsen ble året etter gift med enka Kirsten Andreasdatter og tok over Monsvollen. Kirsten døde 12.4.1834, 70 år gammel. De hadde ingen barn. Derimot fikk Johannes den 6. mai 1827 dattera Anne Birgitte med enka Anne Valborg Eriksdatter. Blant fadderne ved dåpen var Kirsten Andreasdatter! Anne Valborg ble boende på Monsvollen, og da Johannes Haftorsen døde 24.6.1845, 56 år gammel, hadde han bestemt at Anne Birgitte Johannesdatter skulle være testamentarisk arving. Anne Birgitte overtok dermed Monsvollen. Men Johannes hadde også sørget for Anne Valborg. Hun skulle ha fritt opphold, pleie samt klær og andre fornødenheter så lenge hun levde og til slutt fri begravelse. Anne Valborg Eriksdatter døde 23.5.1861.

Anne Birgitte Johannesdatter var gift 3 ganger, først 20.7.1848 med Johan Arnt Jonsen Søråune, sønn av Jon Andersen. De fikk sønnen Anton Kristian Vågen (1849-1925) før Johan Arnt døde 5.12.1849. Anne Birgitte ble så 24.9.1850 gift med Gabriel Jakobsen, sønn av Jakob Svendsen Refsnes. De fikk sønnen Jakob Andreas Refsnes (1855-1930). Etter Gabriel Jakobsens død 20.3.1860 ble Anne Birgitte gift med Henrik Edvard Hansen (1831-1914), sønn av Hans Jonsen og Ellen Andersdatter Søråune. Anne Birgitte og Henrik hadde barna Helmer Gunerius Selnes (1862-1947) Elen Johanna (f 1.3.1865 og gift med vognmann Enok Jensen f 1836 i Trysil og 1910 bosatt i Drammen) og Hanna Bergitte (f 1.2., død 14.7.1867). Anne Bergitte Johannesdatter døde 20.3.1867, ikke lenge etter den siste barnefødselen. Ved auksjonen etter henne ble Monsvollen kjøpt av hennes søskenbarn Petter Gabrielsen Bedin. Anne Bergittes enkemann, Henrik Hansen, ble 21.10.1868 gift med enke Marta Kristine Nilsdatter Fremstad (1820-1905) fra Hemnskjela. Hun ble i dagligtale kalt Henrik-Marta. På sine eldre dager tjente de noen øre på å leie ut stua til dans. Et minne om deres bolig er navnet Henrikmuren.

Rart hvilke menneskeskjebner fire bokstaver og fire tall på et mangeltre kan skjule.

Aktivt ungdomslag

I mellomkrigsåra blomstret lag og foreninger. Det var lite underholdning ut over det en selv laget. TV og radio holdt ikke folk heime. Her er et innblikk i hva som foregikk i Sør fjord ungdomslag. Ungdomshuset ble bygd ferdig i 1935, før den tid ble møtene holdt på meierisalen eller på naustet til Andreas Aune som låg ved Strandassjøen

Referat fra Sør fjord ungdomslags møte 7. februar 1932

Søndag den 7. februar 1932 holdt Sør fjord ungdomslag møte på meierisalen. Møte begynte med sang, derpå ønsket formannen velkommen. Så ble det opplesning av Odd Lund. Magne Sagmyr og Hans Bromstad leste første halvdel av Sør fjordingen, alle fikk stort bifall.

Alfred Mælan foretok innsamling av kontingenten som gikk både fort og vel. Formannen ga anledning til å drøfte husspørsmålet. Turbekmo satte fram forslag om at Sør fjord skytterlag og ungdomslaget skulle arbeide i lag om hus. Det ble da en skarp diskusjon, men saken ble oversendt styret. Det ble så avstemning om ungdomslaget skulle arbeide for hus, det ble enstemmig og uten debatt vedtatt.

Program for neste møte ble framlagt. Diskusjon kva mål skal Norge velge: Riksmål eller Landsmål. Innleder for Landsmål J. Børli og Riksmål Andreas Aune. Opplesning.

Til referent valgte undertegnede, programkomite, Arnold Husby, Egil Aune og Ingeborg Aune. Rengjøringskomite, Olene Mælan og Johanne Mælan.

Redaktør for sør fjordingen, J. Børli medarbeidere, Alfred Mælan og Egil Aune. Magne Sagmyr leste igjen opp et stykke og Hans Bromstad leste opp siste del av Sør fjordingen. Neste møte skulle holdes om 14 dager, så ble sangen ” Dei vil alltid klaga ” sunget. Møte slutt.

Hans Husby, ref.

Referat fra Sør fjord ungdomslags møte 13. mars 1932

Søndag den 13. mars hadde Sør fjord ungdomslag møte på meierisalen. Det var det fjerde dette år. Møte ble begynt med sangen ”Gud signe vår konge god” hvorpå formannen ønsket velkommen.

Det ble først en del gramafonmusikk, og Egil Aune leste opp et morsomt stykke som fikk stort bifall.

”Sør fjordingen” var utkommet til dette møte. Jacob Børli som var redaktør, leste nu opp en del av den. Han fikk stort bifall.

Formannen leste opp et forslag til lover for ungdomshuset som styret hadde utarbeidet. Det ble så anledning til å diskutere om disse. Somme mente at paragrafene om oppstyr og beruselse var for strenge eller man helt kunne sløyfe dem da det sto det samme i politivedtektene. Noen mente også at man måtte ha lov til å ”ta seg en doktor” inn i huset. Andreas Aune mente det burde stå da det kunne

være til stød for styret i kommende tilfelle.

Avstemningen skulle bli tatt på annet møte hvor styret ville komme med et mer utarbeidet forslag.

Det var igjen opplesning av Arnold Husby. Jacob Børli leste opp resten av ”Sør fjordingen”. Begge fikk stort bifall.

Til referent for dette møte ble valgt undertegnede. Til rengjøringskomite ble valgt Ine Rødsjø og Signe Stormo. Til programkomite: Størk Stormo, Alfred Stormo og Gunvor Sagen. Ny redaktør ble Hans Bromstad, medarbeidere Olav Åstum og Hans Husby.

I pausen under møtet var det også gramafonmusikk som gjorde at møtet ble hyggelig. Sangen ”Jeg har båret lerkens vinger” ble sunget og møtet var slutt.

Kåre Bromstad ref.

På feitsildfiske med "M/K Fjell" i 1951.

Av Harald Sommerseth

"M/K Fjell" var en av de mest kjente fiskerbåter i Råkvåg i den tiden jeg vokste opp. Den var ikke kjent bare i Råkvåg og på Trøndelagskysten, men langs det meste av kysten der det foregikk sildefiske.

I tidligere år var den på Lofoten under torskefiske, kjøpte og saltet fisk, og førte den sørover for å omsettes. Det var Elias og Karl Børø som var eiere av båten. Senere ble den sildesnurper.

"Fjell" ved kaia

I 1939 og 1940 samarbeidet Elias Børø og Matias Sommerseth om å utruste "Fjell" til feitsildfiske. Elias med m/k Fjell, og Matias med not og notbåter. Mannskapet var for det meste fiskere fra Råkvåg. Det var flere ungdommer fra Råkvåg som i disse årene fikk sin første sildetur med snurpenot. Det finnes også mange historier fra tiden "Fjell" drev sildefiske.

I 1950 var jeg med "M/S E M Hustad" et par måneder på fiske. Fisket foregikk på Helgelandskysten, men jeg sluttet og reiste heim for å begynne på skole. Min far var bas på "M/S E. M. Hustad" den sommeren. Men skolen ble ikke noen suksess for meg, ikke i første omgang. Det var sjølivet og fiske som fenget meg.

Sommeren 1951 skulle Konrad Pevik være heime å restaurere huset sitt. Jeg fikk tilbud om å vikariere for Konrad på "Fjell" i skoleferien. Ferien varte ca. 2 måneder. Dette tilbudet kunne jeg ikke stå i mot. Jeg var da blitt 16 år.

Jeg husker den dag i dag hvem som var mannskap. Skipper Karl Børø, bas Ole Haugen, maskinist Magnar Vavik, kokk Einar Berg. Fiskere var: Egil og Martin Haugen, Harald og Petter Dypvik, Martin Johansen, Erling Kristiansen, Oskar Tørhaug, Odd Hammern, Arvid Langeland og meg. Gavelbåten "m/k Odd" var delvis med. Der var Olaf og Sigurd Langeland mannskap.

Boforholdene ombord i en fiskerbåt på den tiden var ingen luksustilværelse. Men ingen tenkte på det, slik var det. Skipper og bas lå i kaihytta. Det var akterut i båten. Maskinist og kokk hadde sin lugar i bestikken. Et lite rom bak rorhuset. Kokken Einar var en stor kar, og maskinist Magnar fikk ikke plass i bestikken hvis Einar var der. I tilfelle måtte han ligge på køya. Det førte til at Einar måtte ligge i lugaren sammen med det øvrige mannskapet, noe som ikke ble noen god løsning for kokken, da mannskapet var opp til alle døgnets tider, alt etter fiske. Kokken måtte ha en mere normal døgnrytme, som hadde ansvaret for koke middag på dagtid.

Utenom køya Einar lå i var det 4 dobbeltkøyer og 2 enkelkøyer i lugaren. Det betydde at 8 mann måtte ligge i dobbelkøye. Jeg lå i en enkeltkøya helt framme i baugen. Den køya var smal, høgt opp fra dørken, og ble kaldt "knivskuffa". Den som lå der måtte være sprek for å komme seg opp og ned av køya. I denne lugaren bodde vi, her spiste vi, og her oppbevarte vi det vi hadde med av klær.

Den del av maten som den enkelte hadde ansvar for, var oppbevart i skuffer under benken vi satt på, eller i skap. Ikke alle fikk plass ved bordet samtidig. Varmen kom fra en liten ovn som ble fyrst med koks. De fleste røyket tobakk, og en eller annen hadde alltid fyr på "snadda". Luftingen var igjennom lugarskappa, og i kaldt og dårlig vær var den lukket. Atmosfæren kunne være så som så, særlig når "pumpelukta" fra råten sildeslo og oljen kom i bevegelse under dørken, og blandet seg med tobakksrøyken. Middagsmat, kaffe og brød var kost vi hadde på samsen, altså kjøpte felles, og med oppgjør når turen var slutt. Det var kokken som hadde ansvaret for denne del av maten.

Byssa (kokeplassen) var et lite rom hvor det ikke var plass for mere en to mann. Kaffekjelen sto og surret på oljekomfyren hele døgnet, og ble bare fylt på etter behov. Sjelden rengjort. Middag fikk vi servert i porsjoner. Tallerken eller suppebakke var av metall. Bestikk og kaffekrus var den enkeltes ansvar.

Oppvask, unntatt eget bestikk og krus, var kokkens jobb. Det foregikk i en liten stamp, der oppvaskvatnet kunne bli ganske tykt på slutten av oppvasken. Rengjøring av lugaren var til hver helg, og det gikk på omgang blant mannskapet som hadde sin plass i lugaren. Da ble også kaffekruset vasket.

Stort mannskap med storfangst. M/K Fjell ved Uthaug i 1953

Bak fra venstre: Erling Kristiansen, Petter Dypvik, Martin Johansen, Harald Dypvik, Arvid Langeland, Harald Sommerseth, Arvid Dypvik, Agnar Johansen og Magnar Vavik.
 Foran: Notbas Ole Haugen, Odd Hammern og Karl Børø.

Avtrede var et lite hus ved rekka rett overfor masta. Huset var møblert med en dobenk og ei bømte med tau i hanken. Her gjorde vi vårt "fornødne". Bøtta ble kalt "sirias". Innholdet ble tømt over rekka og i sjøen etter bruk, og rengjort med sjø. En liten skvett sjø skulle være igjen til neste bruker.

Jeg husker en av mannskapet datt på dekket med "sirias" innhold, til stor underholdning for oss andre. Hadde det vært slike boforhold i dag, har mattilsynet tatt affære for lenge siden. Men slik var det, ingen klaget.

Fisket foregikk på Trøndelagskysten og i Trondheimsfjorden. Vi gikk rundt alle fjordene og buktene i Trondheimsfjorden, og lette etter sild. Vi hadde noen mindre fangster, uten at det var det store fisket. Silden ble levert til føringsbåter, og gikk til sildoljefabrikkene Lysøysund og Bjugn. Leveringen var et tungt arbeid, da silden måtte måkes i hektolitermål, heist over rekka, og tømt i rommet på føringsbåten.

Ei natt gikk vi gjennom Trongsundet og inn i Verrabotn. Her gikk slåttekarene oppe i bakkene og slo med lå kl. 04.00 på natta. Det var viktig å komme i gang med slåtten mens doggen var i graset. Senere

kom bjellekua ut av sommerfjøset med resten av buskapen, og kjerringer og unger kom ut med riva og raka utover graset.

Vi var tre snurpere som kom dit samtidig, Sletringen, Frøyland og vi. John Pevik fra Råkvåg var bas på Frøyland. Vi fant sild med det samme vi kom inn, kom oss i notbåtene og kastet. Fangsten var ca. 100 hl i første kastet. Senere på formiddagen gjorde vi enda et par kast der vi fikk fangst.

Mens vi lå og hovet inn silda, kom det sei opp utenfor nota. Det var noe vi kalte hølinglei som er en mellomstor fisk. I løpet av kort tid dro vi 50 - 60 stykker på to snorer. Kokken Einar tok seg av seien, flekte og salta den i ei tønne.

Etter hvert angra vi på denne fangsten. Den første tida etter var menyen sei og sild annenhver dag. Ei natt var det to mann som tømte resten av seien på sjøen. Ferdig med det. Senere gikk vi ut fjorden, og hadde noen fangster ved Uthaug og på innsiden av Tarva.

Ei historie fra turen. Erling hadde grammofon. Jularbomelodier ble spilt så snart vi var i lugaren. Men etter hvert ble enkelte lei av den samme

musikken dag etter dag. En kveld var grammofonhode med stiften forsvunnet. Martin ble mistenkt, en mistanke som viste seg å være riktig.

Arvid som lå i køya under Martin, "ladet" tobakkspipa med tobakk, smør og pepper, og fyrte opp. Han lå der og dampa og smatta, med det resultat at all røyken havna oppe i køya der Martin og Erling lå. Martin grep tak i pipa, som da hadde sett sine beste dager.

Lystig lag i lugaren på "Fjell"

Utpå natta slo Karl i skipsklokka, og kommanderte: I båtan. Her var det sild. Full fart ut av køya. Det gikk fort å komme seg opp da vi lå med klærne på. "Vi lå rund", som det ble kalt.

Martin skulle ha seg ei brødskive i farten, men fikk ikke kniven til å gå i gjennom brødet. Det kom etter hvert opp at Arvid i løpet av natta hadde tredd en lang rusten jernbolt gjennom hele brødet, som en gjennytelse for tapet av pipa. Disse to karene sto ved siden av hverandre i notbåten og dro lin. De utvekslet ikke et ord med hverandre de første timene etter tildragelsen.

Senere ble det et godt fiske fra Bjugn og nordover til Stokksund. En lørdag fikk vi full last i en liten fjord i Stokksund som heter Paulen. Vi hadde 1002 hl på "Fjell". Så stor sildlast hadde den ikke hatt hverken før eller senere. På midten av båten sto sjøen over dekk. Einar vaket ikke i kalosjene i byssa.

Vi kom til Lysøysund om kvelden, men fikk ikke levere lasten før utpå natten. Dermed tok Harald Dypvik og jeg motorlettbåten, og dro over til Lysøya på fest. Det var ikke bygd bru over Lysøya i 1951.

Da vi kom tilbake utpå natta, var all silda på dekk levert. Vår jobb ble da å rengjøre sildebinger og dekk. Senere på natta var det å gå i rommet å måke sild i hektoliterne. (100 l i en hektoliter) Jeg var så trøtt at

jeg sovnet nesten for hver gang hektoliteren var oppe for tømning. Det var en lettelse at jobbet var på skift, da kunne det bli litt søvn mellom tørnene.

Om kvelden gikk vi på sjøen, og utpå ettermiddagen mandag var vi i Lysøysund med last igjen. 940 hl. Fangsten ble lever til en føringsbåt.

Litt lengere ut i uka hadde vi en fangst på ca. 700 hl. Denne fangsten måtte "Fjell" gå til Halså på Helgeland for å få levert. Alle sildoljefabrikkene i Trøndelag hadde da fulle lagre av sild.

I Lysøysund traff jeg forresten far denne helga. Han var leiebas i to uker med "Ingrid G" av Hitra. Han tjente 8.000 kr. på de to ukene. De gjorde blant annet et landsteng på 2-3000 hl i Bjugn fjorden. (Basen hadde 3 lotter. En vanlig fisker hadde 1 lott.)

Mens "Fjell" var på Halså tok "m/k Odd" notbåtene på slep og gikk heim til Råkvåg. Notbas og mannskap var med. Da vi kom heim ble det et godt fiske på Stjørnfjorden. Vi fisket da med snurpenota, og satte fangsten i låsnøter til "Fjell" kom nordfra. Fangstene ble levert til føringsbåter.

Jeg må tilføye at det ble et godt landnotfiske i Stjørna denne sommeren, og føringsbåter med sildlast gikk nærmest i rute ut fjorden. De fleste gjorde gode lotter på silda dette året.

Besøk om bord på nypusset båt

Turen med "Fjell" var for mitt vedkommende slutt ca. midten av august. Jeg hadde tjent over 4.000 kr. En årsinntekt for de fleste først på 1950-tallet. Det ble dyrt hustak for Konrad Pevik som gikk glipp av det meste av sommersesongen.

Far skulle være bas på "m/s Kelt I" fra Bergen om høsten. Han måtte ta meg med på fiske. Dermed ble det ingen skolegang for meg før militærtjenesten var over.

Mikkel og Gjertine.

Av John Selnes

Gjertine, som ble gift med Martin Fredrik Møller, var fra Åremstrand i Leksvik.

Hun kom til Selnes i ung alder, og ble taus hos Mikkel Jakobsen Selnes. Mikkel var da en gammel mann, kårmann, eller føderådsamann som det også kaltes den gang, barnløs enkemann. Hans avdøde kone Marta Katrine Larsdatter, var moster (tante) til Anders Johannessen Rossvoll.

Ifølge folketellingen i 1865, skulle Mikkel ha eget husvære på gården og egen husholdning. Da han også skulle være forholdsvis velstående, ville han derfor ha egen hushjelp, som kunne vaske, koke og stelle for hem på hans gamle dager.

Gjertine var en pen, snill og pliktoppfyllende taus som utførte alt dette til Mikkels fulle tilfredshet. Mikkel fikk da mye godhet for denne unge tause, og begynte å gruble over om det ikke skulle la seg ordne med en fastere forbindelse med Gjertine.

Som før nevnt, skulle han være en forholdsvis velstående mann, og han tenkte vel da at dette kunne medvirke til å overtale Gjertine til å gifte seg med ham. Da han heller ikke hadde noen barn i sitt forrige ekteskap, skulle heller ikke dette være til noen hindring.

Den største hindringen var vel den store aldersforskjellen, men hvis han fikk sin gode venn Johan Frengen, som var god til å ordlegge seg, til å tale sin sak hos Gjertine, så var det vel større sjanse for et godt resultat.

Jeg husker Gjertine fortalte om dette, og hun sa at Johan Frengen snakket meget godt for Mikkel, og han ordla seg blant annet slik: ” Du skjønner det Gjertine, at Mikkel er en gammel mann og han lever nok ikke så lenge, og han har et bra kår og en del penger også, og når du da sannsynligvis blir en meget ung enke, da er jo alt dette ditt og du kan da gifte deg med hvem du vil.”

Jeg tenkte over dette sa Gjertine, og jeg syntes det hørtes svært fornuftig ut, men så tenkte jeg også at jeg ikke kunne komme meg til å gå til sengs med denne gamle kailn heller da, og etter en pause kom vel den egentlige årsaken til at hun ikke lot seg overtale. ”Å så ha eg no begynt å vårte kjent men Fredrik å da skjønne du”.

Og til slutt kom det: ”Men han Mikkel vart no klein og sengliggan om vinteren, og han døde no utpå vårparten da”. I kirkeboken for Bjugn prestegjeld står det at kårmann Mikkel Selnes døde 26/5 – 1872, jordet 9. juni, 80 år gammel.

En kan godt forstå Gjertines betenkeligheter med å gå til sengs med en slik ”gammel kail”, som hun sa. Hun selv var vel da bare ca. 20 år den gang.

I forbindelse med dette vil jeg ikke unnlate å nevne at det var Mikkel som ga den lysekrona som henger i Heggvik kirke den dag i dag.

At dette med at Mikkel fikk Johan Frengen til å fri for seg til Gjertine, har jeg i den senere tid også fått bekreftet av Johan Frengens sønnesønn Johan Mattis Frengen, han hadde også hørt denne historien.

Gjertine ble altså senere gift med Fredrik Møller, som hun hadde blitt kjent med, som hun sa, allerede på Mikkels tid.

Gjertine og Fredrik fikk 3 sønner, Bernt, Hans og Alfred. Bernt ble gift med Beret Skaret. De bodde på en plass under Hårberg, i mot Fevågskaret. De hadde ingen barn.

Hans og Alfred utvandret til Amerika og ble gift der, og har ikke vært hjemme i Norge senere. Av familiebilder som Gjertine og Fredrik fikk fra dem, hadde Hans to barn og Alfred fire eller fem så vidt jeg kan huske. På disse bildene var alle barna voksne, så Gjertine og Fredrik har sikkert en stor slekt etter seg der borte

Mand fra Stjoren med sin Kone

Gjertine og ”Sølvkamma”

Av John Selnes

En annen historie som knytter seg til Gjertine, er en tildragelse mellom henne og på den tid en både kjent og fryktet taterkjerring, nemlig ”Sølvkamma”.

Det var jo en vanlig foreteelse på den tid at det for taterfølger bygdimellom, da særlig på vårparten. De for da husimellom, handlet og tagg, ba og truet, etter som det passet.

Det kunne vel hende også at de stjal når det var anledning til det. Det fulgte også ikke så liten skrekk og uhygge med, da enkelte hadde ord på seg for å kunne litt av hvert med svartkunster og slikt noe. Ei slik ei var ”Sølvkamma”.

Hun var kommet til Selnes en gang med sitt følge, og på sin rundgang i bygda, kom hun også til Gjertrud, som da var blitt gift med Fredrik.

”Sølvkamma” tagg vel der som andre steder, og mens Gjertine snudde seg bort for å finne noe til henne, hadde hun sett sitt snitt til å naske til seg et fat fra kjøkkenbenken. Sølvkamma måtte pent krype til korset og levere tjuvgodset tilbake.

Hun ba også så pent om unnskyldning, og tok Gjertine i hånden på det. Men det satte seg vondt i hånden fra den dag med koldbrann og mye vondt. Det var vist bare så vidt at Gjertine berget både armen og livet.

At det var ”Sølvkamma” som sto bak dette, ja det var det noe som alle trodde.

Indre Stjørna sangkor ca 1910

1. rekke fra venstre: Lina Haugen, Olga Bedin, Beata Aune, Elisabeth Foss, Beate Arntsen, Bergljot Dypvik, Sigrid Mælan Mo, Anne Aune Husby
2. rekke fra venstre: NN, Anna Foss, Petter Foss, NN, Alfred Dypvik, NN, Kristian Ramsvik, Anton Tokstad

En tragisk tildragelse på Stjørnfjorden

Skrevet ned på Mælan skole 10/7 1928 av lærer Johannes Husby
etter fortelling av Johan Arnt. Nyland.

For ca. 100 år siden tjente på Stranden (nåværende L. Bromstads gård) en jente som het Ingeborg Hansdatter. Hun var datter til gamle Hans Hulvand. Hun hadde et uekte barn med Kristian Henriksen. Denne Kristian Henriksen hadde både sønner og døtre. To av hans sønner var de bekjente Bernt Kristiansen og Anton Kristiansen, som begge bodde i Råkvåg og der har barn etter seg.

Ingeborg Hansdatter tjente på Stranden hos Anders Paulsen og hustru Ingeborg Kristoffersdatter (født Stormo). Hun ble siden gift med Sivert Dypvik (øvre Dypvik) og hun gikk siden under navnet Ingeborg Øvredypvik, og ble siden mor til Ole Sivertsen Dypvik og Ingeborg (Tinden).

Hans Hulvand var farbror til Kristoffer Øyan, Nils Turbekmo, Ingeborg Ramsvik, (senere gift med Anders Davidsen Ramsvik) og Ellen Haugen. Hans Hulvand hadde en sønn som het Arnt Hulvand og datteren Ellen. Han hadde også flere barn. Ellen ble gift med Anders Hølen og hadde mange barn, deriblant Anton Heia (Søraunet). Arnt Hulvand hadde den kløktige sønnen Hans Arntsen som en tid bodde i Bjugn og siden på Halsmarka.

Førstnevnte Ingeborg Hansdatter og Kristian Henriksens uekte barn, som antas å være en jente, døde på Stranden. Hvorvidt barnet var født på Stranden eller ikke, kan ikke bestemt sies. Men Ingeborg var taus på Stranden den gang hennes barn skulle begraves.

Det var landvindsstorm den dag barnet skulle begraves og om morgenen hadde en mann vært ute og sett på været og han kom inn og sa; ”Det fyk godt på heian”. Det var således vintersdag. Da han kom inn og hadde fortalt om fokket på heian, så sa en annen; ”Ja, vi skal ikke oppå der vi”, sa `n.

Så la de i vei 5 mann og skulle føre barneliket til kirkegården på Ørlandet. De 5 hette: høvedsmann Lars Andersen Søraune og broren Simen Andersen Søraune, Halde Olsen Søraune (bodde på innderplassen), Arnt Olsen Turbekmo og den femte hette Benenus. Han var visst en innflyttet person og tjente på Stranden. Disse 5 seilte så med liket ut Sørfjorden, forbi Fevåg; men da de fikk opp Byfjorden, så kullseilte de og alle gikk iveri, druknet, så nær som Lars Andersen Søraunet. Omstendighetene med hans redning, kjennes ikke, men så meget vet man at han fulgte kvålvat. Barneliket drev i land nermot Skjegghaugen, og ble siden begravet på Ørland kirkegård.

Lars Søraune, som ble reddet, levde til han ble en gammel mann som gårdbruker på ytre Aune. Og han kalte opp en av sine sønner etter broren Simon som druknet. Denne Simon bodde i Råkvåg og gikk under navnet Simon Frandsen, han døde i 1927.

Lars Søraune var gift 3 ganger, først med en fra Sandøy, søster hans Ole Sandøy og faster til Tomas Sandøy. Andre gang med Ellen, datter hans Dave Kleiva. Og tredje gang med Kirsten Sivertsdatter fra Rennebu. Og hun var søster til Peder S. Husby, Siri Mælan og Marit Svebak

Det var trolig en slik båt som de segla med

Tillegg ved Eilert Bjørkvik

Barnet som døde, var nok Johan Henriksen født 11.2.1831. Foreldre var pike Ingeborg Hansdatter Moen og ungkar Kristian Henriksen Høvåg. Kristian var 2.11.1830 blitt gift med Beret Andersdatter Sæter fra Bjugn, og de fikk dattera Elen Marta 10.4.1831. Johan Henriksen døde 4.4. og ble jordfestet 22.5.1831. Selve begravelsen skjedde nok like etter 4. april, og det kunne vel fyke på heian da.

Ingeborg Hansdatter er nok henne som ble født i Rissa 1.4.1809 av foreldre pike Ellen Ellefsdatter Haugen og ungkar Hans Arntsen Stoum.

Hans kom jo seinere til Breivollen i Åfjord hvor han i 1815 ble gift med Berit Maria Teodoriussdatter. Der bodde de til de flyttet til Stjørna i 1824. Det er denne Ingeborg som i 1835 ble gift med Sivert Olsen i Juvika.

Men så er de de som omkom i forliset. Det må jo ha skjedd i april 1831 hvis det skal knyttes til begravelsen av Ingeborg Hansdatters barn med Kristian Henriksen, som altså var en gutt.

Jeg har foreløpig ikke funnet stort om dem som bleiv ved forliset. Hvis de ikke ble funnet og gravlagt kan det være at de ikke er blitt innført i kirkeboka, men vi ser jo eksempel på at også de som omkom på sjøen og ikke ble gravlagt er innført i kirkeboka. Det er en mulighet for å se om noen av

de oppgitt omkomne er nevnt i andre sammenhenger, for dermed å avgrense når forliset kan ha skjedd.

Om Simon Andersen har jeg funnet at han hadde en sønn Andreas f 24.10.1828 med Ingeborg Rasmusdtr Søraune. Andreas er på Steinvik i folketellingen 1865 og ble 28.8.1856 gift med Dorthea Jonsdatter Steinvik 24 år, født på Hitra. Simon var i alle fall død da det ble holdt skifte etter faren i 1845, og hans sønn født utenfor ekteskap var ikke arving.

At Simen Larsen i Vågen ble kalt Simen Frandsen, har jeg ikke hørt eller sett. Hans datter Oline som var gift med Ottar H. Stallvik ble som ugift kalt Oline Larsen, likeså søstra Julie.

Stjørnværing drept i Lofoten

Av Astrid Marit Bjørkvik

Mange fosninger har vært i Lofoten gjennom tidene. I fiskeværene var det et yrende liv, og det kunne gå livlig for seg når så mange fiskere møttes. Uenigheter kunne oppstå, og ”staværingene”, som fosningene ble kalt, var ikke alltid populære. Slåssing forekom, men folk kunne også bli utsatt for uprovosert vold. I *Lofotens Tidende*, datert Storvågen 4. februar 1888 finner vi et eksempel på det siste (her gjengitt i modernisert språkdrakt):

”Stygt overfall med dødelig utgang.

Førrige lørdag kveld ble en ungdom Edvard Benjaminsen Husby fra Bjugn i Sør-Trøndelag som nettopp var kommet hit for å ro fiske, uten noen som helst foranledning overfalt i Storvågan og slått ned med et kisteskaft som traff han med voldsom kraft i tinningen slik at han blødde stygt.

Den skadde ble straks fulgt til legen, men han var så medtatt etter slaget at han besvimte flere ganger underveis. Legen anbefalte absolutt ro, men etter et par dager ble pasientens tilstand så betenkelig at han måtte legges inn på sykehuset. Han ble ikke bedre, men døde der på onsdagen.

Personen som sto for overfallet er fra Tromsø og heter Helmer Hansen, og er selvfølgelig arrestert. Han viser ingen anger for hva han har gjort, men opptrer som meget frekk.”

I kirkeboka for Vågan finner vi dødsfallet til Edvard Benjaminsen. Han døde på Kabelvåg sykehus den 1. februar 1888 som følge av tilføyd slag. Han var fisker og ungar, født 28.9.1864 i

Stadsbygd prestegjeld, bosted Bjugn prestegjeld. I medisinaldirektørens oppgave over pasienter i 1888 er det notert at av to døde på Kabelvåg sykehus i februar døde den ene av hjerneskalleskallebrudd etter slag ved overfall.

Stadsbygd kirkebok oppgir at Edvard Benjaminsen var født 28. september 1864 på Flataunet i Rissa. Foreldre var gårdmann Benjamin Tomassen og kone Barbro Jonsdatter. Edvard ble konfirmert i Rissa i 1881. Da bodde han i Olsøya. Edvard Benjaminsen er begravd ved Vågan kirke i Lofoten. Dødsfallet er også registrert i klokkeboka for Stjørna med opplysning om at han var død i Kabelvåg.

Vågan kirke i Kabelvåg

Torvbu og torvdam på Aunfjellet

Torvtaking

Av Per Husby

Vi som vokste opp på 40 og 50 tallet husker hvor viktig torvtakinga var. Torva var viktig brensel, selv om de fleste hadde tilgang til skog og ved. Godt tørka torv ga jevn og lenge varme og var populær i komfyren på kjøkkenet. Den beste torva var godt omdannet myr, svart og fast. Kull er neste stadiet i prosessen så varmeverdien er høy.

Torvtakinga foregikk ved å finne rett type myr og så grave seg ned. Øverste moselaget ble tatt bort og så var det å ta ut firkanta klumper på 20 – 30 cm som ble kasta opp og skåret i skiver med tykkelse 3 - 4 cm. Disse ble lagt flatt utover på myra til tork. Etter ei tid ble de snudd og så ble de satt opp med 4 stk på kant og ei til tak. Når torva var godt tørka ble den lagret i torvbua eller satt opp i store stakker.

Til torvtaking hørte også spesialredskap. Til utskjæring av lompene i myr ble det brukt flate spader av jern. Med disse ble torvlumpene skåret ut og kasta opp på kanten. Torvskivene så ble delt med flat spade av tre med skarpt jern i enden. Mange brukte trillebår for å trille ut torva på myra. Det ble laget baner av brede bord som en kjørte båra på. Når torva var tørr ble den trille inn i bua som var laget av enkle bord med tak av trefjøler eller blekkplater.

Om vinteren var det å kjøre torva heim med hest og slede på snøføre. Heime ble torva lagret i vedskjul eller lignende før den kom i bøtte eller kurv inn på kjøkkenet. Det ble mange vendinger og mye tungt arbeid.

Da den elektriske komfyr kom på kjøkkenet ble det umoderne med torv som brensel. Alt skulle være lett og reint. Utover 50 tallet ble det derfor slutt på torvtaking og nå er det bare gamle torvdammer og torvbuer til nedfalls, som minner oss om torvtakinga.

Torvtaking på Keipen på Selnes

Agnetlia

Av Per Husby

Plassen Agnetlia

Navnet kan ha sammenheng med at det var og er mye småfisk i Agnetlitjønnna og at fisken ble brukt som agn, men det finnes andre tolkninger, agn er også småblada på kornet.

I dag er dette en fraflyttet boplass som tilhører eieren av Reins kloster. Agnetlia gnr. 90, bnr. 10 er en meget stor eiendom som omfatter største delen av fjellpartiet Skorven. Det er også verdifulle skogslir i dalen fra Holvatnet til Alsetmarka. Før 1964 var grensen mellom Holvasseieendommen og Agnetlia også grensen mellom Stjørna og Rissa kommuner.

Kjentmannsposten Agnetlia

Agnetlia tilhørte fra gammelt av Alset-eiendommen som lå under Reins kloster. Etter hvert ble Alset delt opp og Agnetlia ble fradelt. Eiendommen ble solgt til utenforstående, men det var nok ingen gullgruve, for de gikk konkurs og Agnetlia ble i 1940 solgt på auksjon. Det var 2 som bød, Kornelius Rødsjø og Ebbe Carsten Horneman, og Horneman fikk tilslaget. Senere har eiendommen tilhørt eierne av Reins kloster.

Før veien over Austdalen kom, var leia over Holvatnet og Agnetlia ferdselsåra på land mellom Åfjord, Trondheim og sørlige Fosen. Det er derfor naturlig at det ble folk fra Åfjord som ble bosettere i området.

Lars Hansen og Guri Knudsdatter

Lars Hansen f. 1801 i Kvikne og kona Guri Knudsdatter f. 1797 i Åfjord, bodde på Øikaunet ved

Storvatnet i Åfjord de første år etter de ble gift. Der fikk de barna Anne Margrete f. 1831 og Marie f. 834. Mellom 1834 og 1838 hadde de bosatt seg i Agnetlia for datteren Hanna Katrine f. 1838 er født i Agnetlia. Lars Hansen hadde da begynt som nybrottsmann der. Sønnen Lorents Gunerius ble født 1841 i Agnetlia. Alle barna ble konfirmert etter at familien bosatte seg i Agnetlia.

Ved folketellingen i 1865 bodde Lars og Guri og datteren Maria og Marias datter Ragnil Tomasdatter på 4 år i Agnetlia. Nå var sønnen Lorents gift med Karen Sivertsdatter fra Ytterøy prestegjeld.

Det har også blitt en bra eiendom da det er 1 hest, 9 naut, 13 sauer og 12 geiter. Det sås en ¼ tønne korn og settes 3,5 tønner potet. Guri Knudsdatter døde i 1877 og Lars Hansen døde i 1881, begge er begravd i Stjørna.

Peter Laurits Olsen og Anne Margrete Larsdatter

Den eldste datra til Lars og Guri, Anne Margrete, var blitt gift med Peter Laurits Olsen og de bodde først i Nordsetra og så på Karensetra ved Krinsvatnet. De hadde barna Guri Anna f. 1860 og Ole Petter f. 1862. Anne og Peter Laurits flyttet til Agnetlia for å hjelpe Guri og Lars like etter 1875 og drev eiendommen noen år..

Johan Andersen og Guri Anna Petersdatter

Guri Anna ble gift med Johan Andersen f. 1849 i Åfjord. De tok over gården i 1888 og bodde der til våren 1917 da gården ble fraflyttet. Ved folketellinga i 1900 bor familien i Agnetlia med barna Anna, Peter, Ole, Jørgen og John. Datra Anna er 27 år og ”skræder for egen regning”. Peter Laurits og Anne Margrete er nå kårfolk i Agnetlia hos datra og svigersønnen.

Ved folketellinga i 1910 bor fortsatt de samme folka der med unntak av barna Anna, Peter og Ole som er flyttet ut. Sønnen Einar født 1903, er kommet til. På gården bor også datra til Anne Margrete og Ole Hansen; Gudrun Olsen på 5 år.

Etter at de flyttet fra Agnetlia kjøpte Johan og Guri Anna, gården Fallbakken øvre på Sørbotn i Rissa. I 1927 flyttet de til Ytteråsen i samme grenda.

Med barna gikk det slik: Anna Margrete ble gift med Ludvik Lysvand og de fikk døtrene Signe og Anna Ludvikke og bosatte seg på Bergmyran. Peter Andreas ble gift med Anna Stallvik og de fikk datra Åshild. Han døde av tuberkulose i 1910 og er begravd på Husby. Ole Albert dro til Amerika og død

der. Johan Ludvik ble gift med Anna Lillestoen. De hadde ikke barn, men pleiesønnen Harry Ålmo vokste opp hos dem og har skrevet om historia til Agnetlia og folket der. Johan Ludvik giftet seg på nytt med Anna Aas og de flyttet til Fræna og fikk 3 barn. Einar ble bureiser på Ørsjødalsmyran og ble gift med enka Tora Vågen. De fikk ikke barn, men hun hadde sønnene Alf og Jarl Vågen fra før.

Andre beboere.

Det har vært mange flere som har hatt tilknytning til Agnetlia. Bodd der en tid, eller gjennom slektskap hatt tilhørighet. Noe bare slo seg ned uten tillatelse og ble jagd vekk. I et område som var almenning het det at en person som bosatte seg der og foret buskap i 3 år, kunne gjøre krav på eiendomsretten. Lars Hansen krevde eiendomsrett, men kravet ble avvist da eiendommen alt tilhørte Horneman på Rein.

Arne K. Rødsjø ved det gamle tuntreet

Peder Wessel Tordenskjold Hulvand

En som må nevnes er Peder Wessel Tordenskjold Hulvand, f. 1900, d. 1970. Han var sønn av Hans Andreasen Hulvand og Anne Marta Eliasdatter Stormo. Foreldrene bodde på Sagmyra før de flyttet til Holvatnet omkring 1908 og bodde der til de døde like før siste krig.

I 1926 ble Tordenskjold, som han ble kalt, gift med Lilly Esten Øien, men de fikk ingen barn. Lilly var datter til Ludvig Øien også kalt "Blykarn". Han lette etter bly i Skorven og hadde hytte oppe ved Agnetlia. Da Agnetlia ble fraflyttet bygd Tordenskjold seg ei stue der av materialene av de gamle hus og bodde der ei tid, men drev nok ikke gårdsbruk. Etter ei tid flyttet han ned til Holvatnet og bygd opp ei stor hytte med plass for hest og ku.

Tordenskjold bodde i hytte fram til krigen var slutt. Hytta ble kjøpt av Ottar og Gunnar Østby i 1945.

Rester av bustufta

Historier fra Agnetlia

Den første stua i Agnetlia var satt slik at den stod på grensa mellom Rissa og Stjørna. Når lensmannen fra den ene kommunen kom og skulle pante for skyldig skatt, gikk Lars til den delen som tilhørte den andre kommunen og motsatt. Slik slapp han unna skatt.

Peter Laurits og svigersønnen Johan bygd nye hus lenger ned i lia og lenger sør. Stuebygningen var 26 – 27 alen langt (ca. 17 m), Et relativt stort fjøs og stabbur. Dette viser velstand og Agnetlifolket ble regnet som velstående. Horneman på Rein mente at han hadde eiendomsretten og kom med papirer som han ville ha Peter Laurits til å sette bumerke på. Han var lite lesekyndig og Johan talte han fra dette.

Horneman måtte dra med uforrettet sak. Senere kom han tilbake mens Johan ikke var heime og Peter Laurits skrev på. Nå kunne Horneman kaste dem ut, men det skjedde nok ikke før Peter Laurits døde i 1915 før stedet ble fraflyttet. Anna døde i 1931.

Rovdyr kunne være en plage. En gang de arbeidet i høyonna kom geitene rennende ned Breiskaret med bjørn etter seg. Etter som bjørnens framfötter er kortere enn bakfötterne greide geitene å renne fra nedover bakk. Geitene sprang over elva, men var nysgjerrige og stoppet opp. Dermed tok bjørnen dem igjen og slo i hjel ei geit. De hadde imidlertid en sjelden god hund som jaget rovdyyret til fjells. Da den kom tilbake var den blodet i kjefthen.

En kald vinterdag med måneskinn kom en skokk med varg og slo seg ned på vollen bortmed buret og ulte. Johan ble sint og slepte hunden Prøys. Det ble slagsmål og hunden ble drept, men det lå 2-3 varger igjen på valplassen. Det var stor sorg da de bar hunden inn.

Baptister i Stjørna.

Av Gunnar Husby

Baptistene i Norge teller i dag ca. 6000 medlemmer. De utgjør én av flere frikirker i Norge. På verdensbasis teller baptistene ca. 50 millioner døpte medlemmer, hvor storparten er å finne i USA. Baptistene er spesielt kjent for sin dåpspraksis.

Den skjer på grunnlag av personlig tro, dvs. den som blir døpt må selv bekjenne sin tro på Jesus som frelser. Dåpen skjer ved neddykkelse av den som blir døpt.

Ordet *baptist* stammer fra gresk, som nytestamentet er skrevet på; der brukes det både om å døpe og dåp. Den første baptistmenigheten i Norge ble stiftet i 1860 (i Skien).

I Trondheim ble en baptistmenighet dannet i 1872. Det var på grunn av menigheten i Trondheim at den baptistiske lære spredde seg til Fosen, inkludert Stjørna.

Markus Husby

Den første baptist i Stjørna

Den første baptist i Stjørna var *Markus Husby* (1834-1921). Han ble døpt i baptistkirken i Trondheim i 1891. Markus med familie bodde der

Gunhild og Johannes Husby bor i dag i Husbysjøen. Markus var gift to ganger; første gang var han gift med Anne Sagli, Husbysjøen. De hadde tre sønner, som alle utvandret til USA.

I sitt andre ekteskap var han gift med Augusta Petersdatter fra Nes. De hadde datteren Henriette Augusta. Hun ble gift med Simen Hagen fra Kvikne. De hadde ikke barn.

Markus virket også som predikant, og reiste som sådan litt her på Fosen. Det fortelles at på et husmøte på Ørlandet så hendte det at under sin tale fekte han med den ene handa som kom borti en flatbrødholder som hang i taket, slik at brødleivene ble strødd utover golvet.

Markus kunne være original og komme med originale uttalelser. En gang kom han på et møte hvor noen kvinner sang og spilte. Han spurte da noen hvem disse kvinnene var og fikk til svar: "De er lutheranere." "Å", svarte Markus, "*har Luther så unge døtre da?*" Denne replikken til Markus gjenspeiler nok synet på baptistene.

De kom med et annet dåps syn enn det lutherske, så lutherske kristne kunne være kritiske til baptistene, så Markus tok nok litt til gjennmæle med den replikken.

Virke i Husbysjøen.

Først på begynnelsen av 1900-tallet var det noen som ble baptister. I 1903 og 1904 virket *predikanten Børsheim* i Stjørna. Mennesker ble frelst og disse ble døpt: *Emma Søraunet*, baker *Peter Olsen* med kona *Anna*. Senere på denne tid ble også *Lusine Husby* og *Hanna Husby* døpt. I blant kunne det være mye folk samlet.

Det trondheimske distrikt av baptistene hadde årsmøte i Stjørna 1904. I boken "*Baptistene 100 år*" fortelles det om dette stevnet: "*omkring 250 mennesker kom til møtene og noen søkte frelse.*"

En større vekkelse gikk over Husbysjøen i 1919-20. Redskapet Gud brukte var først og fremst blikkenslager og predikant Olsen, som på folkemunne ble kalt "*baptist-Olsen*" eller "*Amerika-Olsen*", da han hadde oppholdt seg i USA ei tid.

Min far fortalte at før han begynte med møter i bygda, innviet han seg i faste og bønn i to uker. Han bodde da hos Emelie Pevik. Mange møter ble holdt hos Lusine Husby i Bukta, men også andre heimer ble brukt som møtesteder. Vekkelsen ble så omfattende at ifølge min far så var så å si hele bygda

berørt. Også en emissær deltok i vekkelsen i bygda og hadde møter.

Friluftsmøte hos Alfred Husby under leiren i 1945

I 1923 ble *gårdbruker Alfred Husby* døpt i baptistkirka i Trondheim. Og dette fikk stor betydning for baptistenes virke i Husbysjøen. Stevnene på låven til Alfred Husby i siste halvdel av 1920-tallet og første halvdel av 1930-tallet ble nærmest en tradisjon.

Stevnene var vanligvis lagt til pinsehelga. Folk fra baptistmenighetene i Trondheim kom reisende med Fosenbåten. Musikklag og sangkor brukte å stemme i når båter kom innover fjorden og la til kaia. Dette skapte en rørende stemning, fortalte folk som opplevde det. Også folk fra nabobygdene var samlet.

Siden møtene foregikk på låven, kunne forskjellige episoder oppstå. Under et møte begynte en hane å gale. Da sa taleren, pastor Kallestad: "*La han ikke forstyrre oss, men formane oss.*" (Han tenkte på disippelen Peter.)

Virke i Råkvåg.

Ifølge et referat var det i 1928 fem baptister i Råkvåg: De var: *Olav Iversen, Gina Iversen, Ragna Berg, Julianna Johansen og Gitte Antonsen*. Referenten presiserer at dette var staa i januar, for da bryter det ut vekkelse. Jeg siterer fra referatet: "*Søndag 5. februar blev 3 døpte, torsdag 16. februar blev 5 døpte.*"

Og vekkelsen fortsatte. Predikanten som virket i Råkvåg var baptistpastor John G. Dahle. Søndag 17. mars samlet han baptistene til misjonsmøte med det resultat at en forening ble stiftet. I alt ble 17 nye medlemmer lagt til Trondheim Baptistmenighet. Formann for baptistforeninga i Råkvåg var *K. Johnsen* og kasserer *Angell Hovd*.

På midten av 1930-tallet var det 35 medlemmer i Råkvåg baptistforening. I 1933 ble Eben-Ezer bygd. I den første tiden foregikk dåpshandlingene i sjøen.

Folk strømmet til for å bivåne dåpshandlingene. Etter at Eben-Ezer ble bygd, foregikk dåpen vanligvis innendørs, da det var laget en dåpsgrav der.

På denne tid, i 1930-åra og senere, var Råkvåg et viktig sted for fisket på Trøndelags-kysten. Massevis av båter lå her, og fiskere fra forskjellige steder av kysten fant veien til Eben-Ezer når det var møter der. Så Eben-Ezer ble et kjent og kjært sted for mange.

Det var flere markante baptister i Råkvåg gjennom mange år, for eksempel *notbas Johan Antonsen* og *Magnus Småvik*. Disse studerte ivrig Guds ord og var bønne-mennesker. Høsten 1954 ble Eben-Ezer mye brukt til møter som pinsevevnene hadde.

Mange kom til tro i denne tiden, ikke minst ungdommene. Møtene var ved evangelistene David Husby og Oddvar Tegnander. Den lokale leder for pinsevevnene var da Angell Hovd.

Fosen baptistmenighet.

Tanken på menighetsdannelse av baptistgruppene i Råkvåg, Husbysjøen, Ørland, Bjugn og Lysøysund ble etter hvert aktuell. De som var blitt døpt hos baptistene på Fosen var blitt innskrevet i Trondheim Baptistmenighet. Også lenger nord på Fosen var det baptister, og her ble det stiftet menighet i 1942, nemlig Bjørnør Baptistmenighet, med 79 medlemmer. Så i 1943 ble Fosen Baptistmenighet stiftet med 62 medlemmer. Stiftelsen fant sted på meierisalen på Furunes meieri i Bjugn, hvor lederen for baptistgruppen i Bjugn, *Claus Lien*, var bestyrer.

Fosen Baptistmenighet kom til å bestå i 62 år. I 2005 besluttet menighets-medlemmene å avvikle menigheten, da de var blitt fåtallig. De gjenværende medlemmer besluttet da å gå inn i Trondheim Baptistmenighet.

Menighetens bedehus.

Menigheten hadde to bedehus som het Eben-Ezer. Det var Eben-Ezer i Bjugn som ble bygd i 1923. Det bestod til 1987 da det ble revet grunnet ny vei trasé i Bjugn sentrum. Videre var det Eben-Ezer i Råkvåg. Dette gudshuset har juridisk sett tilhørt Trondheim Baptistmenighet fra da det ble bygd i 1933 og fram til dags dato.

Det er imidlertid baptistene i Råkvåg som i alle år har hatt det praktiske ansvaret for det. En kvinneforening var i virksomhet i mange år for å holde Eben-Ezer ved like. I denne forbindelse bør to kvinner nevnes spesielt for deres innsats, nemlig *Olfrid Monsvold* og *Reidun Ingebrigtsen*.

I Husbysjøen bygde Alfred Husby et bedehus i 1954. Han ville at dette bedehuset skulle være åpent for all evangelisk virksomhet. Etter at bedehuset hadde vært på private hender, ble det på 1990-tallet overført til Fosen Baptistmenighet og tilhørte der til 2005 da menigheten ble avviklet. Deretter ble det dannet en bedehusforening med et styre som har ansvaret for bedehuset i Husbysjøen i dag.

Særpreg ved virksomheten.

Søndagsskole på Husby bedehus

Som en evangelisk menighet har forkynnelsen av evangeliet vært det viktigste. Det gjelder både til unge og voksne. Et særtrekk var søndagsskolearbeidet i mange år. Det gjelder både Eben-Ezer i Bjugn og i Råkvåg. I Råkvåg var *Johan Olausen* med sin sitar en avholdt leder. Også i Husbysjøen var det i flere år en sterk søndagsskole. Her var *Arvid Husby* en søndagsskolelærer som barna satte pris på.

Også virksomhet for ungdommer har vært fokusert. I 1944 og 1945 ble det arrangert juniorleirer på gården til Alfred Husby. Leiren i 1945 omfattet unge fra forskjellige kanter av Trøndelag. På 1980- og 1990-tallet samlet junior- og ungdomstreff i Eben-Ezer ganske mange. På en fredagskveld kunne det være 40 unge samlet.

Interessen for misjonsarbeid har vært levende. Fra Stjørna var *Lise og Gunnar Husby* misjonærer i Kongo i ca. 10 år i perioden 1969-1981. *Anne og Gudleik Husby* var i tre år (2006-2009) utsendinger til misjonsarbeidet som den europeiske baptistunion driver i Sierra Leone.

Sykurs i Varden

*Bak fra v. Margit Myran, Ellen Sagmyr, Magna Olsen, Gunda Jonsen, Ester Dypvik, Anna Borø, Olaus Bjørkvik.
Foran fra v. Gumbild Øyan, Hildur Harbak, Gerd Sommerseth, Reidun Worpvik, Jenny Erga*

Mange nyttige kurs i Stjørna

Fra 1930 tallet og langt ut i 1950 åra var det stor aktivitet med yrkesretta kurs. Flere av disse var fagkurs som i dag er erstattet av vanlige videregående skole. Om kursene ikke var så lange, så var deltakerne ivrige og en kan nok plusse på minst 50 % i kurslengden for å sammenligne med dagens skole. Kursene var nyttige og for mange deltakere var dette skolen som ga yrkesutdanningen. Det som ble produsert og lært er imponerende. I mange heimer finnes spor etter

produktene den dag i dag. Symaskina og snekkerutstyr var da også det viktigste å anskaffe i nye heimer for å bli sjølhjulp.

De som var initiativtakere og arrangører, var ofte lokale lag og organisasjoner. Det var ikke å lite på myndighetene. Mange av oss som er nådd pensjonsalderen, kan takke disse for mye praktisk lærdom som er kommet til nytte.

Handarbeidskurs i Råkvåg

Av Aase Hammer

På etterjulsvinteren 1951 ble det igangsatt et Framhaldskolekurs i handarbeid me 13 ukers varighet på Råkskole i Råkvåg. Lærerinne var Olaug Skjøstad fra Byneset. Vi var 11 elever, de fleste i 15 årsalderen. Vi lærte å sette opp vev og vi rente, tredde veven og vevde kjolestoff, grønt eller rødruvet bomullstøy. Etterpå lagde vi mønster etter egne mål og sydde kjoler.

Videre vevde vi stoff til stor linduk og sydde mønster på den og en mindre kaffeduk. Av andre ting; Sofaputer i diverse teknikker, løper i slikegarn, Handkle, forkle med rosenangsmønster, rutete gardiner.

Vi sydde babyskjorte, bleiholder for baby og strikket babyjakke. Vi risset og lagde mønster til herreskjorte og nattkjole, broderte kaffeduk i lin med

hullsømbord og vi sydde putetrekk med uttrekksøm. Vi var ordenselever etter tur, tente opp i ovnen om morgenen og vaska om ettermiddagen. For å få lagd mest mulig, var vi så ivrige at vi holdt på langt utover ettermiddagene og kveldene.

På samme tid holdt Råkvåg Ungdomslag et kurs i folkedans og noen av oss deltok der også så dagen var godt utnyttet. På avslutningsfesten for folkedanskurset ble det så sent at to av ordenselevene som skulle tenne opp neste morgen, liksågodt ”gikk rundt” uten søvn. Det ble kanskje ikke gjort så mye på handarbeidskurset den dagen.

Når jeg i ettertid tenker på hva vi lærte og fikk laget på disse ukene kurset varte, er jeg ganske imponert over oss 15 åringer. Kurset var visst det eneste i sitt slag som ble holdt i Stjørna kommune.

Kurselevene med selvlaga kjoler i selvlaga stoff. 1. rekke fra venstre: Gunnvor Brevik, Åse Sandøy, lærer Olaug Skjøstad, Randi Stallvik, Liv Indreråk. 2.rekke: Jorun Børø, Mary Rødsjø, Ragna Nilsen, Else Winsjansen, Målfrid Lund, Åse Pevik

Trearbeidskurs

Av Lars Bromstad

Når en leser i Sørfjord ungdomslags gamle møteprotokoller fra 1930 tallet, ser en at laget var veldig aktiv på mange måter.

Det ble arrangert trearbeidskurs for ungdom i lagets regi. Her på gården Stranda i Sørfjorden var det en lang bygning som gikk parallelt med fjøsbygningen. I første etasje var det bur, stórhus, vedbu og vognskjul. I andre etasje var det etterforholda et stort snekkerverksted. Her ble de første snekkerkurs holdt. Lærere på kursa var Svardalsås og Græsli.

Seinere, etter at ungdomshuset "Fritun" ble ferdig i 1935, ble kursa holdt der i en sal i første etasje som også seinere ble kalt for sløydsalen.

I et svarbrev fra Statens Inspektorat for Arbeidsformidlingen, Arbeidsledighetsforsikringen 18. desember 1935, kan en se at ungdomslaget har søkt om økonomisk støtte til innkjøp av verktøy ol.

Trearbeidskursa var nyttig lærdom for ungdommen. De fikk lære seg et yrkesfag i nærmiljøet.

Fra v. Kornelius Aune, Kåre Bromstad, Ole Strand, Olaf Aune, Trygve Aune, Hans Husby, Lars Bromstad sen., Arne Aune, lærer Svardalsås, Olaf Åstum, Odd Dalberg og Alfred Mælan.

Flere bilder av kurs

Sykursdeltakere foran det nye Fritun ungdomshus
Her var det stor aktivitet med kjøkken og saler i 1. etasje og kommunale kontorer i 2. etasje

Snekkerkurs på Varden i Råkvåg
Stolte deltakere med flotte ting de har laget

Landhandel i Vågen først i 1880-åra

Vi blar i butikkladden etter Ole Ågesa Foss

Av Eilert Bjørkvik

Karl Idar Frengen skriver: *Har et bilde der Ola og familien står spredd rundt i utmarka.. Bildet er fra 1897, da det virker som Ursula har kul på magen. Petter Foss som var yngst i søskensflokket ble født i 1897. I så fall er ikke Bergljot 1895, nest yngst med på bildet. Elisabeth 1893, Anna 1891 og Beata Ursula, min bestemor 1889 i nærområdet til sin mor. Guttene Kristian, Karl, Klaus, og Jakob er mulig spredd litt der også*

Eiere på Råk

I 1880-åra var det to som dreiv landhandel i Vågen, Mons Monsen (1830-1913) på Vorphaugen og Ola Ågesa (1853-1929) i Fossbrygga på vestsida av Vågen. Mons Monsen var fra Samnanger ved Bergen og var blitt gift med jordtausa Elisabeth Pettersdatter Foss på Vorphaugen. Elisabeth og Ola var søskenbarn, og deres oldefar var Kristoffer Olsen Foss (1729-1801) som kom fra Stadsbygda rundt 1770, hadde borgerskap som utliggerborger i Trondheim og kjøpte Råk i 1772. Som utliggerborger kunne han drive landhandel, og han dreiv også gjestgiveri. Veien fra Råk til Vågen var det Kristoffer Foss som anla.

Råkagården ble formelt delt i 1854 mellom de 4 sønnene etter Ola Kristoffersa Foss, men den reelle delinga hadde nok skjedd omkring 1830. Petter Kristian (1798-1880), som var eldst, fikk Vorphaugen, som utgjorde en tredel. Han hadde kjøpt arveparten til søstera Anne Marta som var gift med Petter Staurset i Skaudalen og hadde dermed den største parten. De andre brødrene eide hver 2/9, Simon (1806-1861) fikk Berge, Kornelius (1808-1897) fikk vestergården på Råk og Åge (1811-1872) fikk austergården. Alle brødrene hadde visse rettigheter i Vågen.

Åge på Austergården døde i 1872, og gården ble i 1874 overtatt av svigersønnen Kolbein Kolbeinsen (1831-1904) fra Tysvær i Rogaland. Han

var gift med Ane Marta Ågesdatter (1850-1928). Det var nok Kolbein som begynte med handel i Vågen. I 1875 tituleres han som handelsmann og gårdbruker, men året etter, i 1876, solgte han gården til svogeren

Ola Ågesa og flytta tilbake til Tysvær der han døde av slag i 1904 som handelsmann og gårdbruker, Ane Marta døde i 1928.

Ole Ågesa Foss og Ursulla Beate Holtermann Hansen

Ola Ågesa ble gift med Ursulla Beate Holtermann Hansen (1853-1925) i 1878, eller Sella som hun til vanlig ble kalt. Hun var fra Mebostad i Bjugn og datter av Jakob Hansen og Kristianne Ludovika Riber.

Ola og Sella hadde 10 barn: Åge Kristian 1879, Jakob Hansen 1881, Klaus Nissen Riber 1883, Karl Johannes 1885, Kristian Ludvig 1887, Ursulla Beate Holtermann 1889 (Beata Sagen), Anna Margrete 1890, Kristine Elisabeth 1893, Sofie Bergljot 1895 og Petter Kornelius 1897.

Fire av sønnene reiste til Amerika, Jakob ble meierist, så det ble den yngste sønnen Petter som overtok gården. Han overdro gården til søsterdatter Klara Sagen gift med Idar Frengen, så Karl Idar Frengen er direkte etterkommer etter den første Kristoffer Foss på Råk. Det samme gjelder Terje Tøndervik på vestergården på Råk, der Kristoffer bodde.

Hvor butikk- eller krambudrifta hans Ola Ågesa begynte er jeg ikke sikker på. Det er mulig at det første butikklokalet var på Berge, eller Bedinberge, som plassen også ble kalt. Petter Bedin (1837-1919) var gift med Sebine Ågesdatter Foss (1847-1931), søster til Ane Marta og Ola. Harry Normann forteller at et rom i huset på Bedinberge blir kalt krambuloftet. Rundt 1880 var det i alle fall blitt handelsvirksomhet i Fossbrygga.

Det er bevart butikkkladder som forteller om handelsdrifta hans Ola Ågesa. Oldebarnet, Karl Idar Frengen på Råk har tatt vare på dette materialet, og jeg har hatt anledning til å gå gjennom det. Det er to kladder 1881-1885 og 1886-1929 og ei såkalt hovedbok som forteller om hvor mye den enkelte skylder, for det var få som hadde noe til gode. Det

var i tilfelle dem som leverte varer til butikken eller hadde penger til gode for utført arbeid.

I utgangspunktet er det kanskje nokså uinteressante opplysninger vi finner i en butikkkladd: Navn på den som har vært på butikken og handlet, opplysning om hva de har kjøpt og prisen på varene. Vi må hele tida ha klart for oss at det ikke er den totale sannhet om handelsvirksomheten i Vågen vi får ved å gjennomgå bøkene bare for den ene av handelsmennene, og Ola Ågesa sin butikk var nok mer beskjeden enn Mons Monsen sin på Vorphaugen, men Ola hadde noe som Mons ikke hadde. Han hadde bakeri.

Om det var Ola Ågesa eller Kolbein Kolbeinsen som bygde *Bakarstua*, er jeg ikke sikker på. Da Ola Ågesa satte opp status pr 1.1.1883, er i alle fall ei stuebygning med bakeri ved sjøen oppført med 2400 kroner i verdi. Brygga med krambu hadde han verdsatt til 2800 kroner. Bakarstua sto ikke på grunnen hans Ola Ågesa, men det var søskenbarnet Ola Simensa på Berge som eide grunnen, og det ble betalt årlig leie for tomta, som ikke ble skyldsatt før i 1965.

Da det i 1917 ble inngått kontrakt med a/s Råkvåg Preserving Co om rett til å anlegge vassbeholder og rett til å legge rør derfra, forbeholdt Ole Ågesa seg rett til å legge $\frac{3}{4}$ tommers rør fra fabrikkens vassledning til Bakarstua. Datter av Ola Ågesa, Elisabeth fikk festeseddel på tomta i 1929 mot å betale 12 kroner året, men hun flyttet til Trondheim, og i 1932 fikk Ole Dypvik feste på tomta og overtok Bakarstua med rett til å oppføre et vedskjul med WC mellom veien og Odinbrygga mot Årlig avgift 20 kroner. Et artig poeng er det at Bakarstua i 2010 ble kjøpt av Kjell Øivind Arntzen, sønn av den siste bakeren i bygda.

*Bakarstua med Odinbrygga foran og Fossbrygga der butikken var til høyre.
Karene på båten er fra venstre Olaf Sagmyr, NN, Herman Brevik og John Småvik*

Ved å bla litt i butikkladdene får vi inntrykk av at bakeriet var en betydelig del av handelsvirksomheten. Brødvarer ser ut til å ha vært den vanligste salgsvaren i de første åra på 1880-tallet. Det har delvis sammenheng med et ganske omfattende salg til tilreisende fiskere, og brødvarer ble ikke bare kjøpt enkeltvis, men på vekt og i tønner og sekker. Utvalget var ikke dårlig. Det var grovbrød og grovkaker, kveitekaker og sammensatt, såkalte mellommatkaker, sukkerkavring og skårenkavring, tiøreskak, fastelavnsboller, tebrød og tekaker og tevannekake og småbrød, kringler. Kavring var det mange som kjøpte både i smått og stort, så vi kan forstå utsagnet fra ei kjerring i Sørfjorden når hun hadde gjester: ”Di må eta kak, fer kavringen står sæg”.

Mens Ola Ågesa drev landhandelen, ser det ut til at han hadde ansatt bakere, og i butikkladdene finner vi dem som kunder, der de særlig kjøpte tobakk. Dermed har vi navn på noen av dem: Rolf Fosnes 1881-82, Rasmussen 1882, Rønning 1882, Bye 1882-83, Steen 1883, Værnes 1883, Peder Rød 1886-87. Det ser ut til å ha vært kortvarige engasjement. Etter at landhandelen ble avviklet i 1895, ble bakeriet delvis leid ut. Baker P Holthe fikk 30.7.1896 leie bakeriet for 120 kroner året. Baker Egil Jakobsen kom 20.5.1898 og leide bakeriet for 12 kroner måneden. Martin P Mælan leide bakeriet her mandag 3. juli 1899.

Mens landhandelen ble drevet, var det flere som lånte bakerovnen og bakte selv. Dette er notert som bakerleie. Betalingen ble beregnet etter hvor

mye mjøl det ble brukt. Mons Monsen var en av storbrukerne, om vi kan bruke det uttrykket. Når han bakte av 2 våg mjøl (36 kg), betalte han kr 2,40. Men Monsen kunne også kjøpe brød i stort for å selge i egen butikk. I november 1881 kjøpte han 8 tønner kavring for 64,23. Han fikk 10 % rabatt, så Ola Ågesa skulle ha 57,81. I august 1882 kjøpte Monsen 6 tønner kavring for 49,60 med 10 % rabatt. En type kavring ble kalt skårenkavring, og det skulle Monsen ha 2 tønner av i mars 1883 for 16,80. I november 1883 kjøpte Monsen 224 kg kavring i 10 tønner, til en pris av 6,20 for 18 kg (1våg).

Av andre som lånte bakerovnen i åra 1881-83 nevner vi Ole Korneliussen Foss, Ove Prang, Rasmus Sagen i Vorpvikan, Johan Larsstua, Petter Bedin, Kristian Værnes, Sivert Harbaken, Kornelius Gabrielsen Osplia (gift med mor til Ola Ågesa, Karen Jonsdatter), Ole Simensa Foss, Anton Johansa Vågen og mange flere. En del av denne bakinga gjaldt nok utrustning til fiske i Halten eller Lofoten.

Sortiment

De vanligste varene i butikken var matvarer, mjøl, ris, sukker, sirup, eddik, erter, flesk, poteter, kaffe, tilsetning eller surrogat, sikori, egg, melk, såpe, soda. Tobakk, både skrå og røyketobakk var det mange som skulle ha. Skråtobakken ble omsatt i kvart-, halv- og helruller eller alenvis. I 1881 og 1882 var det også salg av øl og brus, men dette ble det av en eller annen grunn slutt med, kanskje fordi det ble færre tilreisende fiskere. Det var folk helt fra Herdla og Hosanger i Hordaland i kundekretsen i 1881-1883. Men også mange fiskere fra Bjugn var blant kundene. Pant på emballasje er ingen ny oppfinnelse.

Det ble betalt pant på flasker, men også på tønner og sekker, når man kjøpte varer i slik emballasje.

Landhandelen var godt assortert. Her kunne du også få kjøpe bygningsartikler som når Ola Simensa Foss på Berge i 1882 kjøpte 2000 takspon for 1,67, 8000 sponspiker for 3,60 og 12 7-toms bolter for 0,65. Ola Berge skulle også ha 18 mark vitriol (eller fekril som Mathilde Bjørkvika sa), så han skulle nok beise garn med jernsulfat. Ellers var det helst blåstein eller koppersulfat som ble brukt til dette. Landhandelen førte også vindusglass og maling, både grønnmaling og erde, og du kunne få kjøpt både tretjære og steinkoltjære. Barking av nøter og garn var nødvendig, og hadde du ikke bork til barking selv, kunne du få kjøpt det.

En del varer kunne være særlig populære, når handelsmannen hadde tatt inn noe nytt. Fotorammer var i skuddet noen uker, og mange har nok fotografier fra 1880-åra. Tomas Duskardet slo til med 3 rammer og betalte 48 øre, og Hans Gjølja kjøpte for 72 øre. De spanderte også på seg en fallkniv hver til 1,20. Også Mons Knutsen Eikeland (f 1860) fra Herdla kjøpte seg en fallkniv, likeså baker Fosnes. Ellers var tobakkspiper en populær salgsvare til forskjellige priser, fra 7 øre til kr 1,30. Søringen Olai Nilsen nøyde seg med ei til 7 øre, mens Johan Ramsvika kjøpte ei til 90 øre. Husmannen Jakob Nilsen Ramsvika brukte 1 krone på ny pipe, og Ole Pettersen Agnetlia la i hele 1,20 for å få seg ny tobakkspipe. Høyest gikk Jon Fattighusstranda og søringen Brynjel Eriksen (også han fra Herdla og født i 1863) med piper til 1,30.

Hatter og huver var det populært å kjøpe. Petter Lysvatnet kjøpte en til hele 5 kroner i august 1881, Edvard Røsjøen en til 4 kroner i september, og Selmer Lysvatnet en til 4 kroner året etter. Ove Olsen Duskardet klarte ikke å betale hele hatten i 1881, men sto til rest med 2 kroner. Det var en hattemaker på stedet, for vi finner hattemaker Aalbu som kunde i butikken, så det var nok han som sørget for at Selmer Agnetlia fikk satt i stand en hatt i 1882. Det ble også omsatt huver, Anton Tinden (bror til Isak Dypvik) kjøpte ei loshuve for kr 2,50 i 1886. Smågutthuver var også salgsvare.

Olje (lampeolje) ble det solgt en del av, også lampeglass og oljelamper, så oljelamper var nok blitt en vanlig lyskilde, også om bord i fartøyene. Knut Torsenget slo til i 1883 og kjøpte ei hengelampe til 2 kroner. I 1881 kjøpte Knut salt og lå. Han kjøpte trådsneller, 1 dusin knapper, 1¼ alen forlerret for til sammen kr 1,30. I januar 1882 kjøpte han 2 tønner sild og 2 skjepper salt for 3,60. Det var litt av en last å dra med seg til Torsenget. Tungt var det sikkert å få heim 5 våg (90 kg) grynmjøl i april. Jeg er ikke

sikker på hvilken vei han for, til lands om Nordsetra, eller over fjorden til Duskardet og opp Duskardbakken.

At den lokale skredderen Johan Petter Gudbrandsen kjøpte blåtøy, sirts og lerret er rimelig. Utvalget på dette området omfattet både forlerret, vadmel og knapper. Skomakeren fant også nødvendige varer i butikken. Her var både lær, skotråd og skoplugger. Ellers måtte man tillate seg litt luksus. Olaus Blankheia var ikke snauere enn at han like før jul 1882 kjøpte ei lærveske for 2 kroner, og naboen Johan Arnt Holvatnet lot seg også friste samtidig. Om det kanskje ikke var så mye penger i omløp fant Hans Gjølja at han måtte spandere på seg en ny pengepung for 70 øre. Penger hadde nok ikke Petter Bekken i Ytter Duskardet, for han fikk i 1881 varer for 1 krone på fattigkassens regning.

Det var flere kunder fra Nordsida, særlig fra Gjølja og Duskardet, men også fra Kippneset og av og til fra Stallvika. Lenger vei til handelsmannen hadde de fra Lysvatnet og Holvatnet, Røsjøen og Agnetlia. En spesiell kunde forteller om ei bosetning vi ikke kjenner i dag. Jon Salteriet Bjørkvik kjøpte 24.11.1882 brød og tobakk for kr 1,40. Han bodde nok i brygga på Påskeberget, ei tomt som i dag har gnr 169 bnr 4.

Godterier som brystsukker hørte med til vareutvalget, og noen varer var sesongbetonte som låer og karder. Fremmede fiskere hadde spesielle behov for varer. I 1886 tenkte nok notmann Olsen å skrive heim, så han kjøpte papir og konvolutter for 40 øre, og såpe for 16 øre var nødvendig både for klesvask, men kanskje helst for reinhold ved besøk på land. Til brev hørte også frimerker, og det kunne også kjøpes i krambua.

Nye varer begynte å komme på markedet. Når Johan Petter Dybvik i 1886 kjøpte en "Woved Troie" for kr 3,45, var det nok ikke et dristig kleplagg, men kan det ha vært ei devoldtrøye? Hans Åge Hansen kjøpte i 1886 et par støvler for 6 kroner, og det var kanskje gummistøvler? I alle fall hadde Johan og Amund Bjugnholmen oppdaget et nytt alternativ til det gamle skinnsjøhyret. I 1886 kjøpte Johan ei oljetrøye, mens Amund skulle ha hele 5 oljetrøyer til en stykkpris til 4 kroner, men så hadde han til gode for 2 sleplottet kr 72,76.

Akkurat hva som ligger i sleplott her, er noe uklart. I nyere tid var sleplott vel den lotten eller betalingen som sleperbåten fikk for å dra landnota til lands, men i 1880-åra var det ikke motorbåter, så når både Jens O Dypvik og Leonard Olsen Duskar hadde til gode sleplott i 1886 med henholdsvis kr 28,25 og kr 34,93, er det kanskje snakk om vanlig mannskapslott, men det er kanskje ikke så sannsynlig

når sleplotten i et tilfelle i 1886 er oppgitt å skulle være for 2½ dag. Vet noen mer om dette?

Vareleveranser

For å selge varer måtte en ha tilgang på varer. Det meste ble tatt fra Trondheim, men det var også lokale leverandører, når det gjaldt trekopper, ved, ost og smør og egg. Petter Lysvatnet leverte i november 1882 23 mark smør for 10,50. Det ble 50 øre marka eller 2 kroner kiloet. Når smøret så ble solgt til omtrent samme pris, er det forståelig at det ikke ble noen god forretning. Erik Lysvatnet leverte 4 våg 23 mark (vel 77,5 kg) ost i oktober 1882 til 16 øre marka (64 øre kiloen), så Erik fikk den pene sum av kr 49,76. Han kjøpte med seg 1 bismerpund rugmel til 1,40 og ei kake til 20 øre og fikk dessuten utbetalt 6 kroner kontant, så han hadde dermed en brukbar tilgodelapp på over 40 kroner. I butikken dagen etter tok Ola Ågesa 18 øre i utsalg for 1 mark ost (72 øre kiloen), ikke store avansen med 8 øre i fortjeneste på 1 kg ost (12,5 %).

Marta Brevik leverte smør og egg. I 1886 fikk hun 40 øre for ei tylft (12) egg og 30 øre marka for smøret. Smør leverte også Knut Torsenget. I 1881 leverte han 1 bismerpund 9 mark smør for 40 øre marka, og det ga ham en tilgodelapp på kr 13,20. Dermed hadde han råd til en lå til kr 1,20. Han leverte også 1 bpd 3 merker ost til 10 øre marka. Petter Lysvatnet leverte også smør, 23 merker i 1882 og 18 merker i 1883, det siste til 43 øre marka. I 1881 ble det levert 2 bpd 2 merker smør fra Øyan for til sammen kr 17,55. Erik Holvatnet var en av de store leverandørene. I 1881 kom han med over 2 våg (36 kg) ost og i 1883 nesten 4 våg ost og 1 våg 17 merker smør, noe som ga ham ei inntekt på vel 85 kroner, og da ble det penger til både tobakk, kaffe, sikori og sukker, og han kunne bruke 80 øre på 20 liter salt. Daniel Plassen leverte 1 bpd 5 merker for 30 øre marka i 1886, og Martin Skaug i Skaudalen kom med 44 kg havremjøl i 1883, noe som ble betalt mer kr 2,50 pr våg.

Det ble også levert sild og fisk. Ola Monsvollen solgte 20 liter sild til en pris av 3 kroner, og det ga penger både til kaffe og gryn og 2 koster timian og enda hadde han noen øre til gode. I mars 1882 leverte Peder Breivika 1 tønne sild, John Almlie 6 tønner og Lornts Duskaret 4 tønner til en pris av kr 8,50 pt tønne. Marta Breivika leverte i 1886 3 tønner torsk for 24 kroner, mens Ludvik Småvik leverte ½ tønne fisk for kr 1,75. Gunelie Turbekkmo kom med 14 mark tørsei for kr 0,70. Sild ble omsatt i flere former. I 1886 kjøpte Kornelius J Søråune 2/3 tønne krøttersild for 67 øre og Lornts Duskardet ¼ tønne for 34 øre. Det var kanskje før sildmjølets dager.

Ved var også handelsvare. Sivert Varghihaugen leverte 2 favn ved i 1883 for 10 kroner favna. Johan Bøkkert eller Johan Olsen Nøstvik fikk 3 kroner for ei halvfavn i 1886.

Ikke alle var like store leverandører. Mette Juvika leverte 3 egg i 1882, og Enok Haftorsen Brevik hadde fisket laks og kom med 16 merker eller 4 kilo. Et mer spesielt produkt kom Anton O Røsjøen med. Han hadde 2 alen vadmél å selge i 1883.

Trekopper ble omsatt på butikken. Med godt sildfiske og med mange fremmede fiskere ble det behov for tønner. Det var mange som leverte tønner: Ove Søråune 54, Kristoffer Øyan 14, Peter Mikalsen Mælan 102, Ole Gudbrandsen Mælan 82, Kornelius Søråune 33, Andreas Jonsen Nylandet 245, Kristian L Søråune 12, Julianne Halsmarka 10, Jon Hansen Husby 30, Ole Kvernhusvik 17, Johan Plassen (skomaker) 25, Johan Bøkkert (Olsen) i Naustvika, Selmer Lysvatnet og Selmer Holvatnet. Tallene bak tønneprodusentene viser ikke totalproduksjon, men gir en holdepunkt for å se hvem som produserte tønner 1880-åra og hva produksjonen kunne bety for den enkeltes økonomi. For ei tønne ble det betalt fra 70 til 80 øre, mens salgsprisen kunne være opp til kr 1,50. Kjøpere av tønner var ikke minst søringene. P Berg Halsøn var i 1881 avtaker av 200 tønner à kr 1,50.

Slutten

Ole Ågesa sa opp handelsbevillingen fra 1895, og kommunen ville ikke gjøre krav på handelsskatt for 1895 dersom han betalte resterende handelsskatt innen utgangen av mai. Den som drev handel, måtte betale handelsskatt, vanligvis 40 kroner året, men forretningsdriften kastet nok ikke så mye av seg, for Ole Ågesa sleit stadig med skatterestanser. Vi kan forstå det når vi har hørt at avansen kunne være så som så. I 1894 hadde han restanser for 1889-1894 med 212 kroner. Ennå i 1897, 2 år etter at handelen var avvirket sto han til rest med handelsskatten. Storparten ble ettergitt, slik at han satt igjen med en rest på 56 kroner.

Dette var et lite eksempel på hva man kan få ut av å bla gjennom noe så tilsynelatende kjedelig som en gammel butikkladd. Kanskje finnes det mer slikt materiale i behold. I så fall vil Stjørna heimbygdslag gjerne vite om det, og kulturkontoret i Rissa har satt i gang en registrering av både slikt materiale og andre bøker og dokument som kan fortelle om virksomhet i bygda både i eldre og yngre tid. Så vær ikke for ivrig med å kaste når det skal ryddes i skuffer og skap og ikke minst på mørkeloft!

Fly på ville veier nødlandet på Refsnes

Av Torstein Hårsaker

På morgenen den 4. juni 1940 fikk Ola B Refsnes se noe han trodde var en kanonstilling som var satt opp nord for gården nede ved sjøen. Ved nærmere øyesyn viste det seg å være et tysk kampfly som hadde nødlandet på jordstykket Skuffelsen. Flyet var kommet fra Narvik og kampene som pågikk der. Det skulle egentlig lande på Værnes, men fant ikke frem, og måtte til slutt nødlande på Refsnes, tomt for bensin. Krigen var kommet til Selnes.

Dette vakte naturligvis stor oppstandelse på Refsnes og Selnes, og få krigen så tett innpå seg var ikke hverdagskost. At det var et tysk kampfly, av typen Dornier 17Z, med cockpit til to personer, flyger og skytter (haleskytter), skulle havne på jordene på Refsnes gjorde ikke interessen mindre. Dornier 17 var et lett bombefly, men etter datiden et stort fly. Det hadde et vingespenn på 18 meter, veide

godt over 5 tonn og hadde to motorer, hver på 1000 hestekrefter, og kunne ta en våpenlast på 1000 kg.

Flyet var nesten uskadd, men det var ikke mulig å ta av fra jordene på Refsnes. Flyet ble delvis demontert, fraktet over Refsneshaugen og ned til kaia på Selnes. Der ble det den 5. august samme år sendt med båt til Værnes. Flyet ble satt sammen og tatt i bruk igjen. Hva med flyets videre skjebne er ikke kjent.

I tillegg til historien om selve flyet et det et morsomt poeng, det gjelder jordstykket Skuffelsen.

Nede ved sjøen ble det i 30 årene dyrket opp et 7 mål stort jorde. Det ble brukt i vanlig omløp, men ga svært dårlige avlinger, eller på fagspråket, lav bonitet. Daværende gårdbruker på Refsnes, Anders Refsnes ga det navnet Skuffelsen. Det er best egnet som støpesand!

Dornier 17Z bombefly klar for utskipning fra kaia på Refsneshagen 5. august 1940.